

‘De liefde zij ’t beginsel, de orde zij de grondslag en de vooruitgang het doel’

Leven en werk van de heraldicus R.T. Muschart (1873-1955)

Rob van Drie en A.G. van der Steur

De naam Muschart heeft bij beoefenaren van de Nederlandse heraldiek een faam die vergelijkbaar is met die van Rietstap. Muschart liet een belangrijke heraldische collectie na, die hij verkocht aan het Centraal Bureau voor Genealogie. Vele onderzoekers hebben daar inmiddels geprofiteerd van de informatie die hierin opgeslagen ligt. Daarnaast voerde Muschart een uitgebreide correspondentie en droeg hij zijn heraldische kennis ook via publicaties uit. Over het leven van deze heraldicus is weinig gepubliceerd. Dit artikel tracht te voorzien in deze leemte. Het besteedt aandacht aan zijn werkzame leven en zijn heraldische activiteiten.

Rudolphe Theodore Muschart (1873-1955) begon in 1900/1901 met de studie der wapenkunde en bleef deze liefde trouw tot zijn overlijden. Wat dreef hem om een belangrijk deel van zijn leven aan de heraldiek te geven? In 1948 schreef hij hierover in een brief aan de bekende genealoog Jhr. Mr. C.C. van Valkenburg (1910-1984).¹ Na Van Valkenburg bedankt te hebben voor de felicitaties bij zijn vijfenzeventigste verjaardag vertelt hij iets over zijn leven:

‘Gisterenavond las ik een roman en daarin laat de schrijver een jonge vrouw tegen een’ jonge man zeggen: “Zij, die veel geleden hebben, kunnen meestal goed werken.” Toen ik die woorden las, dacht ik aan mijzelf, want ook ik, geachte heer Van Valkenburg, heb in mijn leven veel, zeer veel geleden. Op mijn 27e jaar kreeg ik als jong zeeofficier een meisje te Utrecht, waar mijn vader toen luitenant-generaal was, zielslief en die liefde was harerzijds wederkerig. Doch ziet, binnen een maand na het plotseling overlijden van mijn’ nobelen vader op 17 september 1900 ontviel mij totaal onverwacht haar liefde om een voor mij steeds onbekend en onbegrijpelijk gebleven reden. De beide mij zoo snel achter elkaar toegebrachte klappen hebben mij jarenlang kapot gemaakt en dat groote

leed heeft mij aanleiding gegeven, in hard werken afleiding te zoeken. Ik verliet 3 jaar later de Marine, en vond dat harde werken, enerzijds in mijne daarop volgende betrekking van Inspecteur bij de Holland-Amerika Lijn, anderzijds in de studie der wapenkunde. Onafgebroken heb ik mij daarna geheel, voor zoover mijne drukke werkzaamheden dit toelieten, aan deze studie gegeven en in de liefde daarvoor compensatie gevonden voor de andere verloren liefde. In den aanvang van mijn handschrift voor een nieuw Armorial heb ik daarom geschreven: “De liefde zij ’t beginsel, de orde zij de grondslag en de vooruitgang het doel”, zooals ik die woorden op een kalender gevonden heb. Juist deze dagen zijn voor mij zoo moeilijk, want gisteren, 25 september, zou zij, die ik

zielslief heb gehad, indien zij nog in leven was, jarig geweest zijn. Dankbaar ben ik, dat het mij gegeven is, in het genot van eene goede gezondheid met volle kracht mij aan de beoefening der wapenkunde te

kunnen geven, zij vult mijn heele leven en ik hoop dat het mij gegeven zal zijn nog eenige jaren, U en velen met U te kunnen helpen op wapenkundig gebied.²

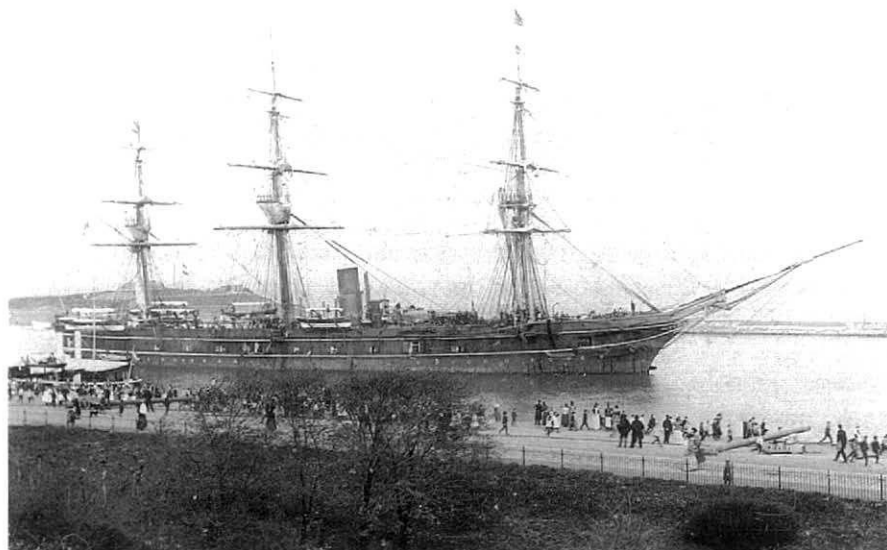
De naam van zijn grote liefde hield hij echter ook voor Van Valkenburg verborgen. De necrologie door E.L. van Berg³ vermeldde niets hierover en die door A.P. van Schilfgaarde⁴ sprak slechts over 'droevige familieomstandigheden', die Muschart tot zijn arbeid hadden gedreven. Hij vertrouwde - zoals we nog zullen zien - zijn hartsgeheim wel toe aan zijn belangrijkste geesteskind.

Bij de Marine 1889-1903

Rudolphe Theodore Muschart werd op 23 september 1873 te Breda geboren als zoon van kapitein der infanterie, later luitenant-generaal der infanterie, Rudolphe Theodore Muschart en Maria Jacoba Cornelia van Alphen. Ook zijn beide grootvaders waren hoge legerofficieren geweest.⁵ De jonge Muschart koos ervoor in hun voetspoor te treden. Hij ging bij de Marine en volgde daar vanaf 1889 de opleiding tot marineofficier te Willemsoord.⁶ In 1893 werd hij adelborst 1e klasse en in 1897 luitenant-ter-zee 2e klasse, de hoogste rang die hij bij de Marine zou bereiken. In 1893-1894 maakte hij zijn eerste grote zeereis, naar Nederlandsch-Indië. Na korte reizen met enkele instructieschepen vertrok hij eind 1895 opnieuw naar

*Hr. Ms. schroefstoomschip De Ruyter (II), van 1885 tot 1900 in dienst van de Marine
(coll. en foto Instituut voor Maritieme Historie, Den Haag)*

*Kruis voor belangrijke krijgs-
verrichtingen met de gespen 'Atjeh
1873-1896' en 'Atjeh 1896-1900'
(coll. en foto Museum van de
Kanselarij der Nederlandse Orden,
Het Loo, Apeldoorn)*

Nederlandsch-Indië. Hij kwam hier kerstmis van dat jaar aan en verbleef er - aan boord van verschillende schepen - tot maart 1899. Hij keerde terug naar Nederland met het schroefstoomschip De Ruyter, waarop hij ook zijn eerste Indiëreis maakte. Zijn verblijf in Indië leverde hem het kruis voor belangrijke krijgsverrichtingen met de gespen 'Atjeh 1873-1896' en 'Atjeh 1896-1900' op.⁷ Vanaf het begin van de jaren zeventig van de negentiende eeuw streefde Nederland - toen Engeland zijn bezwaren hiertegen had laten varen - naar annexatie van Atjeh, een gedeelte van het eiland Sumatra. Om dit te bereiken werden verschillende expedities uitgevoerd. In de periode waarin Muschart in Nederlandsch-Indië was, had het Nederlandse gezag in Atjeh nog een zwakke basis. Het had te kampen met zwaar verzet dat het karakter van een guerilla-oorlog aannam. Onder leiding van Van Heutz en Snouck Hurgronje - Muschart was toen inmiddels terug in patria - werd Atjeh rond de eeuwwisseling effectief bezet.

De laatste vier jaar bij de Marine - in 1903 nam hij ontslag - bleef Muschart in Nederland, deels aan boord, deels aan de wal. Aan het eind van zijn marineloopbaan had hij een jaarinkomen van 900 gulden. Gedurende twee jaar (november 1900- september 1902) volgde hij te Amsterdam een cursus bij de opleiding van militair onderwijzers in de gymnastiek, het schermen en het zwemmen.

Toen het er naar uitzag dat hij weer naar Indië moest nam Muschart ontslag, omdat (zo schrijft Van Schilfgaarde), 'een nieuw verblijf in Indië hem, met zijn grote gevoeligheid voor hoge temperaturen, ondragelijk was'.

Nadere gegevens hierover blijken uit twee brieven van Muschart aan de genealoog

A.A. Vorsterman van Oyen uit dat jaar.⁸ Vorsterman van Oyen had gehoord dat de jonge marineofficier ontslag genomen had en bood hem aan voor hem te komen werken. Op 10 oktober berichtte Muschart hem dat het ontslag per 1 november zou ingaan en dat hij nog geen andere betrekking had. Daar hij 'absoluut geen vermogen' had, was hij aan het solliciteren. Als hij geen ontslag had genomen, dan zou hij in oktober voor zes maanden naar de Canarische eilanden gaan, vervolgens zes maanden op het schip de 'Buffel' in Hellevoetsluis verblijven en daarna weer terug naar Indië gaan, omdat hij dan al vijf jaar in Nederland zou zijn. Maar 'langer in de Nederlandsche Marine te dienen daarvoor heb ik te veel werk lust.' Een betrekking bij de Marine was volgens hem 'geen degelijk, flink, aangenaam werk, neen, tijd verknoeien met allerlei werk dat gezogt is.'

*Kantoorgebouwen van de NASM (Holland-Amerika Lijn) te Rotterdam
(coll. en foto Gemeentearchief Rotterdam)*

In de haven van Rotterdam 1903-1929

Holland-Amerika Lijn

Van het werken bij het Genealogisch Archief zou niets komen, want op 29 november berichtte Muschart aan Vorsterman van Oyen dat hij per 16 december 1903 was aangenomen door de Nederlandsch-Amerikaansche Stoomvaart-Maatschappij (NASM) te Rotterdam, als assistent van de inspecteur. In 1905 werd hij inspecteur, chef van de afdeling scheepszaken bij de Holland-Amerika Lijn, zoals de maatschappij bekend stond, een functie die hij tot 1916 zou bekleden.⁹

Muschart hoorde tot het walpersoneel van de rederij en gaf leiding aan een van de

acht afdelingen. Onder hem ressorteerden onder andere de kapiteins, officieren en het dekpersoneel van de schepen en een deel van het terreinpersoneel te Rotterdam. Ook had hij toezicht op de uitrusting van de schepen en alle nautische zaken.¹⁰

De N.A.S.M., opgericht in 1873, maakte in de jaren dat Muschart er werkte een sterke expansie door. De rederij hield zich bezig met vervoer van personen en goederen en voer voornamelijk op de Verenigde Staten. Emigrantenvervoer was een belangrijke bron van inkomsten. De vloot van de N.A.S.M. groeide van 8 schepen rond 1900 naar 18 kort voor de Eerste Wereldoorlog. Gemeten naar het totale tonnage was de groei nog sterker, omdat de nieuwe schepen groter waren. De hoeveelheid vracht die jaarlijks werd vervoerd vervijfvoudigde in dezelfde periode. Muschart zag in 1906 de Nieuw Amsterdam en in 1908 de Rotterdam in de vaart komen. Het laatste was het grootste passagiersschip in de geschiedenis van de N.A.S.M. Het kon ruim 3300 passagiers vervoeren. Met het aantal schepen groeiden aan de wal ook de opslag- en kantoorcapaciteit van de rederij, die zich in de periode dat Muschart bij de N.A.S.M. werkzaam was concentreerde aan de Rotterdamse Wilhelminakade.¹¹

Nederlandsche Overzee Trustmaatschappij

Van 1916 tot 1918 was Muschart inspecteur van de Nederlandsche Overzee Trustmaatschappij (NOT). De NOT werd opgericht in 1914 om het vervoer van goederen uit en naar Nederland in goede banen te leiden. Dit transport kreeg al snel na het begin van de Eerste Wereldoorlog last van controles door geallieerden, die niet wilden dat goederen van en naar het Duitse achterland werden vervoerd. De NOT maakte afspraken met de oorlogvoerende partijen en sloot contracten met hen die goederen overzee wilden transporteren. De organisatie, die haar hoofdzetel had in Den Haag, groeide al snel naar zo'n 900 personeelsleden. Toen in 1917 het scheepvaartverkeer in toenemende mate hinder ondervond van de duikbotenoorlog en daarmee de handel stagneerde namen de activiteiten van de NOT af. Met het eindigen van de Eerste Wereldoorlog viel de bestaansgrond voor de NOT weg. De maatschappij werd in de naoorlogse jaren geliquideerd.¹² Muschart had op dat moment al een andere werkkring in de Rotterdamse haven gevonden. Als inspecteur van de NOT zal hij zich beziggehouden hebben met de controle van de scheeps-ladingen, om te zien of de schepen over de benodigde vrachtdocumenten beschikten en of de aangevoerde en te exporteren goederen overeenkwamen met wat contractueel met de trustmaatschappij was vastgelegd.

Rijkshavenmeester te Rotterdam

Per 1 februari 1919 werd Muschart aangesteld tot 'rijkshavenmeester van den Rotterdamschen Waterweg en van Rotterdam', zoals de officiële titel luidde. De rijkshavenmeester - die bezoldigd werd door Rijkswaterstaat - had het toezicht op de veiligheid van het scheepvaartverkeer op de Nieuwe Waterweg en de Nieuwe Maas en in de Rotterdamse Koningshaven en Spoorweghaven. De overige havens vielen onder de gemeentelijke havenmeester van Rotterdam.

De rijkshavenmeester controleerde de naleving van de vaarreglementen. Er waren regels met betrekking tot het ankeren, gebruik van ankerplaatsen, het gebruik van

de vaarweg, de toegestane vaarsnelheid, het gebruik van seinvlaggen, het minimum aantal bemanningsleden, het tewater laten van schepen, het vervoer van gevaarlijke stoffen, etc.¹³ Bij overtreding hiervan kon de rijkshavenmeester proces verbaal opmaken. Zijn brievenboek in het archief van Rijkswaterstaat (directie Benedenrivieren) is een van de weinige sporen die van Muscharts werk als rijkshavenmeester bewaard is gebleven. In het voor hem zo kenmerkende tweekleurige handschrift - in paars en rood - noteerde hij minutieus de inkomende en uitgaande post, met in een enkel trefwoord de inhoud.¹⁴

Muschart kreeg deze functie in een periode waarin de scheepvaart langs Rotterdam een snelle groei doormaakte. Rotterdam ontwikkelde zich tot een belangrijke havenstad. Er kwamen steeds meer grote zeestoomschepen de Nieuwe Waterweg op. Naar het achterland was met name de Rijnvaart sterk in opkomst.

Muschart trad aan als rijkshavenmeester op een moment dat er de nodige kritiek was op het rijkstoezicht in de Rotterdamse wateren.¹⁵ Sinds de instelling van de functie van rijkshavenmeester in 1879 werd deze functionaris voor de uitoefening van zijn taken bijgestaan door gemeentelijk havenpersoneel en materieel. Omdat het gemeentepersoneel steeds meer aandacht moest geven aan de groeiende gemeentelijke havens werd het toezicht op het rijksgedebied verwaarloosd.

In het jaar van zijn aanstelling deed Muschart daarom voorstellen voor een organisatorische verbetering en personele uitbreiding van het rijksscheepvaarttoezicht in Rotterdam. De Minister van Waterstaat kwam slechts ten dele tegemoet aan zijn wensen.

De rijkshavenmeester kreeg de beschikking over een eigen patrouillevaartuig, de

*Motorboot C.A. Jolles, van 1921 tot 1929 in de vaart ten behoeve van de rijkshavenmeester
(coll. en foto Rijkswaterstaat directie Zuid-Holland)*

motorboot 'C.A. Jolles', met bemanning. Tot dan werd, wanneer dit nodig was, een boot gehuurd van de Steenkolen Handels Vereeniging (SHV). Het hoofdgebouw van de SHV lag naast het kantoor van de rijkshavenmeester, dat gevestigd was aan de Westerkade 7. De rijkshavenmeester was met een eigen vaartuig slagvaardiger. In de daaropvolgende jaren deed Muschart nog enkele pogingen tot een verdere verbetering van het rijksscheepvaarttoezicht te komen. Hij slaagde hierin slechts ten dele.

*Kantoor van de rijkshavenmeester, Westerkade 7 te Rotterdam, gelegen ter linkerzijde van het hoekpand, het kantoor van de Steenkolen Handels Vereeniging (circa 1925)
(coll. en foto Gemeentearchief Rotterdam, archief familie Mees)*

Begin 1925 werd het personeelsbestand gesaneerd. Tot het personeel behoorde een ruim aantal gemeentelijke havenbediendes, die tevens een aanstelling als tijdelijk rijkshulphavenmeester hadden. Per 1 januari van dat jaar werden 37 van hen ontslagen, omdat zij in de praktijk niet op rijkswateren werkzaam waren, maar hier wel een vergoeding voor kregen. Wat restte was een personeelsbestand van 11 personen: de rijkshavenmeester (Muschart), de tijdelijk rijkshavenmeester (tevens gemeentelijk havenmeester), de gezagvoerder-hulphavenmeester, de tijdelijk rijksonderhavenmeester en zes tijdelijk rijkshulphavenmeesters.¹⁶ In de nieuwe samenstelling bleef het zo dat de gemeente Rotterdam voor de meeste van Muscharts ondergeschikten de belangrijkste broodheer was.

In het verlengde van deze reorganisatie kwam er een betere taakverdeling tussen de havenmeester van het rijk en die van de gemeente tot stand. Er kwamen in de jaren twintig ook nog enkele kleine vaartuigen voor het toezicht bij.

Nadat in 1921 het werkgebied van de rijkshavenmeester in oostelijke richting was

vergroot tot Krimpen aan de Lek volgde in 1929 een verdere uitbreiding met de Hollandse IJssel tot aan Gouda. Voor Muschart was deze verzwaring van zijn functie aanleiding om loonsverhoging te vragen. Zijn jaarsalaris, dat bij zijn aanstelling f4.000 bedroeg, was na een aantal tussentijdse verhogingen voor het laatst aangepast in 1924 en toen verhoogd naar f4.900.¹⁷ Hij kreeg tot zijn teleurstelling nul op rekest.

J. van Dixhoorn, die in 1956 een studie wijdde aan het rijkshavenmeesterschap in Rotterdam merkt hierover op: 'Als deze uitbreiding geen salarisverbetering met zich medebrengt vraagt de heer Muschart, die in zijn 10-jarige loopbaan niet veel successen heeft mogen boeken met zijn voorstellen, ontslag uit zijn functie'.¹⁸ Enigszins wrang voor Muschart was, dat zijn opvolger in 1931 de beoogde reorganisatie van het rijkshaventoezicht wel voor elkaar kreeg. In dat jaar werd in Rotterdam de Rijkshavendienst opgericht.

Bij Koninklijk Besluit van 16 december 1929¹⁹ werd Muschart eervol ontslag verleend per 1 februari 1930. Hij was toen 54 jaar oud en besloot naar Arnhem te verhuizen. Daar zou hij tot zijn overlijden blijven wonen en zich vooral gaan wijden aan de beoefening van de heraldiek.

Verzameling zeemanstermen en -uitdrukkingen

In de periode waarin Muschart in de Rotterdamse haven werkzaam was begon hij ook met de uitoefening van een andere liefhebberij, naast de heraldiek. In het verzamelen van zeemanstermen en -uitdrukkingen combineerde hij zijn belangstelling voor historische taalkunde met zijn passie voor de zee. In een doos manuscripten die de tweede auteur van dit artikel enkele jaren geleden op een veiling kocht, trof hij twee cahiers van de hand van Muschart aan, genummerd twee en drie, met op het etiket: 'Woorden, uitdrukkingen etc. in gebruik aan boord van schepen'. Het schrift met het nummer twee was begonnen in 1924 en schrift drie in 1935. Ze bevatten zeemanstermen en -uitdrukkingen, met de verklaring en vergezeld van citaten uit archiefstukken, oude journalen en gedrukte werken waarin deze woorden voorkomen. Zo vermeldt hij in het gemeentearchief van Tiel in een bron uit 1729 een verwijzing gevonden te hebben naar het scheepstype 'keukenschip' en in een gedrukt werk (verwijzend naar een bron uit 1549) de vermelding van een 'beitelschip'.

Uit een aantal bijliggende knipsels en correspondentie blijkt dat er enkele mensen in Nederland waren die van deze liefhebberij wisten en hem aanvullingen zonden of vragen stelden. Voor zover bekend heeft Muschart nimmer over dit onderwerp gepubliceerd.²⁰

Opbouw van heraldische kennis en documentatie (1900-1919)

Wij zagen reeds dat Muschart in 1899 als luitenant-ter-zee 2e klasse uit Indië terugkeerde. Hij ging in Amsterdam wonen en leerde een meisje te Utrecht kennen, het meisje dat enkele weken na 17 september 1900 - de overlijdensdatum van zijn vader - de 'verkering' uitmaakte.

In de drie resterende marinejaren begon hij met de 'studie der wapenkunde'. In december 1901 abonneerde hij zich bijvoorbeeld op het *Algemeen Nederlandsch Familieblad*.²¹ Van Schilfgaarde deelt in zijn necrologie van Muschart mee dat hij begon met bestudering van het werk van de heraldicus J.A. Koopmans en het *Handboek der Wapenkunde* van 'de door hem zeer vereerde' J.B. Rietstap.

In 1902 komen we voor het eerst zijn naam als auteur tegen in een van de genealogisch-heraldische periodieken in ons land, *De Navorscher*.²² Hij deed daarin enkele mededelingen van interessante oudheidkundige 'sprokkelingen', vondsten in archieven en literatuur. Zijn eerste mededeling betreft de verhuur van het paleis Huis ten Bosch in 1798. Ook vroeg hij dat jaar in *De Navorscher* inlichtingen op het terrein van een andere liefhebberij, de taalkunde, bijvoorbeeld: 'Weet een der lezers mij mede te deelen, om welke reden men oudtijds de pakhuizen ook "spijkers" noemde?' Zijn eerste heraldische vraag stelde hij in hetzelfde jaar. Hij vroeg, in een - ook voor zijn tijd - wat archaisch aandoende blazoenering, om de identificatie van het volgende wapen: 'gekwarteleerd: 1 een baarwijs geplaatste esculaapstaf, 2 drie baren, 3 een jachthoorn, 4 twee faaswijs gerangschikte klaverbladen van boven en van onderen vergezeld van een koek (of besant). Hartschild: gegolfd doorsneden: a een uitkomende leeuw, b drie gegolfdde fasen.'²³ In de volgende heraldische vraag informeerde hij naar het waarom van de klimmende leeuw in een aantal Noord-Brabantse gemeentewapens.²⁴ In de daaropvolgende jaren bleef hij korte bijdragen leveren aan *De Navorscher*.

In de eerste jaren van de twintigste eeuw begon Muschart met de opbouw van zijn heraldische documentatie. Het resultaat hiervan vinden we terug in een serie van dertig dictaatcahiers waaraan hij tot ongeveer 1913 werkte. Deze cahiers werden in 1947 met de fichescollectie en de cahiers met genealogische en heraldische aantekeningen aangekocht door het Centraal Bureau voor Genealogie.²⁵

De wapens in de cahiers zijn systematisch geordend op het uiterlijk van het wapen. Muschart maakte hierbij een vrij grove indeling, die hij later zou verfijnen in zijn fichescollectie. Zo plaatste hij bijvoorbeeld alle wapens met een bepaalde schildverdeling (als gedeeld, doorsneden of gevierendeeld) of een bepaald herautstuk (balk, schuinbalk of keper) bij elkaar. Ook nu gebruikte hij soms een wat archaische terminologie, bijvoorbeeld 'tegengetinneeerde faas' waar hij later zou spreken van 'beurtelings gekanteelde dwarsbalk'.

Op de rechterbladzijden van de cahiers tekende hij - op een niet onverdienstelijke manier - steeds zestien wapenschilden met daarop soms een helmteken. Op de linkerbladzijde vermeldde hij de bijbehorende familienamen, eventueel voorzien van enkele bijzonderheden over de dragers van het betreffende wapen. Belangrijkste bron voor zijn documentatiewerk was in het begin het *Armorial général* van J.B. Rietstap.²⁶ De gegevens over de wapendragers baseerde hij voornamelijk op literatuuronderzoek in genealogische tijdschriften en monografieën. Dat hij in deze jaren ook de eerste schreden zette op het pad van het archiefonderzoek kunnen we opmaken uit een aantal geciteerde archiefbronnen, vooral afkomstig uit de gemeentearchieven van Rotterdam (zijn woonplaats), Delft en Utrecht en het rijksarchief te Utrecht. Hij beperkte zich daarbij aanvankelijk tot de heraldische en genealogische collecties.

Na verloop van enkele jaren, met het groeiende aantal wapens in zijn collectie, moet Muschart tegen de beperkingen van het gesloten systeem van zijn cahiers aangelopen zijn. In 1913 kiest hij voor een andere opzet van zijn documentatie. Hij begint met de opbouw van een serie dictaatcahiers met heraldische en genealogische aantekeningen en een collectie wapenbeschrijvingen op fiches. Aan de uitbreiding van beide verzamelingen - nu in bezit van het Centraal Bureau voor Genealogie - werkte hij tot zijn dood in 1955.

In 1912, kort voor de overstap naar zijn nieuwe documentatiesysteem, is Muschart benoemd tot lid van het Genealogisch-heraldiek Genootschap 'De Nederlandsche Leeuw'.²⁷ Het genootschap telde op dat moment een kleine 300 leden. Muschart kon nu gebruik maken van de groeiende collecties van 'De Nederlandsche Leeuw' en contacten leggen met medeleden die geïnteresseerd waren in wapenkunde. In de eerste jaren van zijn lidmaatschap vinden we zijn bijdragen vooral in de rubriek 'vragen en antwoorden' van het tijdschrift *De Nederlandsche Leeuw*.

Zijn heraldische collectie groeide inmiddels gestaag. In 1917 kon hij daarom in *De Nederlandsche Leeuw* de volgende mededeling doen: 'Ondergeteekende brengt hiermede onder de aandacht van de lezers van dit maandschrift dat hij thans eene collectie wapenbeschrijvingen van ruim 30.000 geslachtwapens van Noord-Nederlandsche families heeft bijeengebracht. Deze wapenbeschrijvingen zijn groepsgewijze gerangschikt naar de schildverdeelingen en naar de hoofdfiguren, zoodat hij daardoor in staat is op een eenvoudige wijze naar den naam van een onbekend wapen te zoeken. Zijne gegevens staan gaarne ten dienste van de leden van ons genootschap.'²⁸

Door de nauwkeurigheid waarmee Muschart werkte en de wijze waarop hij zijn vondsten documenteerde, met een goede bronvermelding, streefde hij zijn grote voorbeeld Rietstap voorbij.

De manier waarop Muschart zijn wapenfiches ordende gaf hem de gelegenheid systematisch onderzoek te doen naar heraldische verschijnselen. De resultaten hiervan publiceerde hij voornamelijk in *De Nederlandsche Leeuw*. Zijn eerste systematische bijdrage schreef hij in dat tijdschrift in 1918, over het verschijnsel van de 'courtoisie'. Hierbij werden uit beleefdheid levende wezens die bij een samengesteld wapen of in een alliantiewapen met de rug naar elkaar toestonden met het gelaat naar elkaar toegewend afgebeeld. Muschart besloot zijn artikel met de opmerking dat hij tot zijn opvatting gekomen was 'nadat ik vele duizenden lakafdrukken uit vorige eeuwen nauwkeurig bekeken en vergeleken heb'.²⁹

Een heraldisch project dat Muschart in deze periode naast zijn fichescollectie aanpakte was het tekenen en beschrijven van zegels in het Amersfoortse gemeentearchief. Hij werkte hierin samen met de gemeentearchivaris van Amersfoort, Dr. H.J. Reijnders (1856-1929). Reijnders stuurde schetsjes van wapens, die Muschart vervolgens in tekening uitwerkte en voorzag van nadere bijzonderheden over de wapendrager en zijn familie. Het resultaat van deze samenwerking, een handschrift gedateerd 1915, is nog aanwezig bij de Gemeentelijke Archiefdienst Amersfoort.³⁰

Met de benoeming tot rijkshavenmeester in 1919 werd een eerste periode van verzamelen afgesloten. Zijn nieuwe functie gaf hem, zoals hij de lezers van *De*

Nederlandsche Leeuw meedeelt, geen gelegenheid zijn verzamelwerk op lokatie, in archieven, bibliotheken, musea en kerken, voort te zetten. De collectie was inmiddels uitgegroeid tot 45.000 fiches. Hij wees op het belang van bronnenonderzoek voor het verzamelen van heraldische informatie en riep de leden van het genootschap op zijn werk voort te zetten, met als doel te komen 'tot eene, als het kan volledige bijeenbrenging van alle wapens, die thans nog in de archieven etc. van ons land verscholen liggen, en deze, dan met recht unieke, verzameling onder te brengen in de bibliotheek van ons genootschap'.³¹

Met de door hem opgebouwde documentatie en zijn heraldische expertise had Muschart zich ondertussen een belangrijke plaats verworven als heraldicus. Hij was inmiddels, in 1918, als medewerker verbonden aan de heraldische afdeling van het documentatiebureau van het genootschap.

Documentatiebureau De Nederlandsche Leeuw (1918-1928)

Muschart werd in 1912 lid van het genootschap, op het moment dat dit een bloei-periode doormaakte. Bij het veertigjarig bestaan in 1913 was het ledental ten opzichte van vijf jaar daarvoor bijna verdubbeld (van 190 naar 354). Naast het maandblad als belangrijkste verenigingsuiting werden nieuwe activiteiten ontplooid. Vanaf 1909 werden maandelijks bijeenkomsten gehouden en jaarlijkse excursies georganiseerd. De krap behuiste bibliotheek werd in 1913 overgebracht naar een bovenwoning aan de Herengracht in Den Haag, waar de leden op maandagmiddag voor studie en onderlinge contacten terecht konden.³²

Groepsfoto van leden van het Genealogisch-Heraldisch Genootschap 'De Nederlandsche Leeuw' voor het huis Eerde te Ommen, genomen tijdens een excursie in 1922.

*Tweede van rechts staat Jhr. Mr. Dr. E.A. van Beresteyn
(coll. Kon. Ned. Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde)*

Omdat het bestuur vond dat het genootschap de vleugels nog verder uit zou kunnen slaan werd in 1917 Jhr. Mr. Dr. E.A. van Beresteyn (1876-1948) als voorzitter aangetrokken. Van Beresteyn was het jaar daarvoor lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal geworden en had zich vanuit Veendam, waar hij van 1910 tot 1916 burgemeester was, in Den Haag gevestigd. Hij stond bekend als een ideeënrijk bestuurder en organisator.³³

In de vergadering waarin hij werd benoemd ontvouwde Van Beresteyn direct zijn plannen. Het belangrijkste onderdeel hiervan vormde de oprichting van een documentatiebureau. Dit zou zich bezig moeten houden met het traceren en inventariseren van bestaande heraldische en genealogische manuscripten, portretten, familiewapens en particuliere- en overheidsarchieven in openbaar en particulier bezit. Daarnaast zou het documentatiebureau een collectie familieadvertenties aan moeten leggen en een repertorium van gedrukte genealogieën moeten samenstellen. Het plan voorzag verder in uitbreiding van de bibliotheek en samenwerking tussen de leden. In verband met de continuïteit stelde Van Beresteyn voor een betaalde kracht als directeur van het bureau aan te stellen. Bij de uitwerking van de plannen ontstond in de loop van 1917-1918 binnen het bestuur verschil van mening over de vraag of het genootschap zich het financiële risico van een betaalde kracht kon veroorloven. Men was ook bang dat het maandblad het kind van de rekening zou worden. Dit leidde tot een bestuurscrisis die Van Beresteyn, toen hij voor zijn opvatting in de ledenvergadering geen steun vond, deed besluiten het bestuur te verlaten.³⁴

Het nieuwe bestuur besloot de zaken wat minder ambitieus aan te pakken. Een commissie van drie bestuursleden werd belast met de leiding van het documentatiebureau, dat uit vier afdelingen bestond: registratie van archieven en genealogische handschriften, repertorium op gedrukte bescheiden, registratie van portretten en heraldische documentatie. Vooral de laatste twee afdelingen kwamen de daarop volgende jaren van de grond.

Het plan voor het repertorium werd uiteindelijk in 1933 door Van Beresteyn persoonlijk gerealiseerd. In dat jaar bestond het genootschap vijftig jaar. Ter gelegenheid hiervan bood hij het bestuur van het genootschap als 'feestschrift' zijn *Repertorium van gedrukte genealogieën en genealogische fragmenten* aan. Daarmee legde hij de basis voor wat nog steeds bekend staat als het *Genealogisch repertorium*.

De documentatie van portretten ontwikkelde zich voorspoedig. Van Beresteyn speelde ook hierbij een actieve rol. In 1923 stelde het genootschap een iconografische documentatiecommissie in, waarin naast Van Beresteyn andere deskundigen op het gebied van de portretkunst zitting hadden. Toen in 1924 het documentatiebureau van het genootschap in drie secties werd opgedeeld, genealogie, heraldiek en iconografie, nam Van Beresteyn de leiding van de iconografische sectie op zich. Het binnen de sectie iconografie verzamelde materiaal werd in 1932 ondergebracht bij het kort daarvoor opgerichte Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie.³⁵

Aan de heraldische afdeling werden in het najaar van 1918 de heraldici J.C.P.W.A. Steenkamp (1865-1955) en R.T. Muschart verbonden.³⁶ Steenkamp had inmiddels

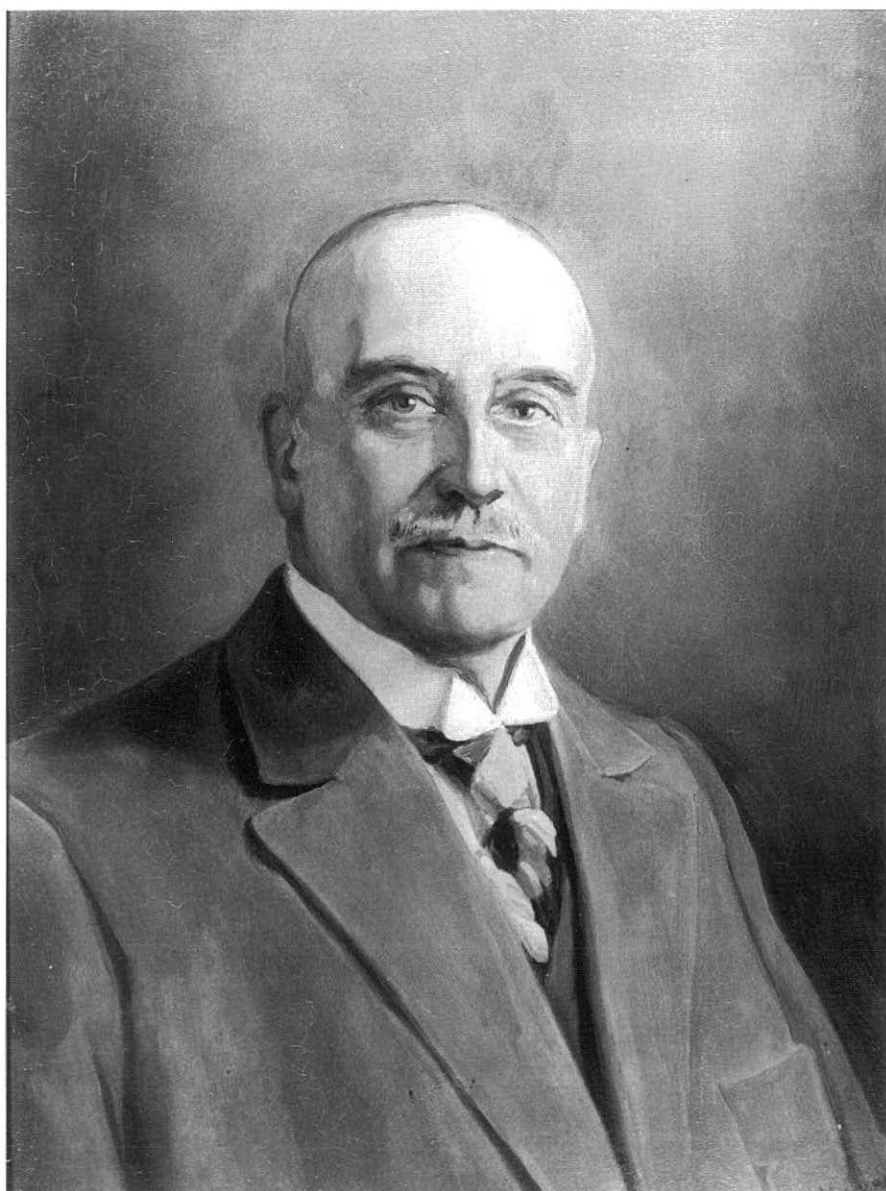
evenals Muschart zijn sporen op het gebied van de heraldiek verdiend. Hij was in 1907 benoemd tot lid van het genootschap en kort daarna begon hij met de opbouw van zijn collectie wapenfiches, die uiteindelijk evenals die van Muschart bij het Centraal Bureau voor Genealogie terecht zou komen. In 1908 plaatste Steenkamp een oproep in *De Nederlandsche Leeuw* om hem zegelafdrukken en beschrijvingen te sturen van wapens die niet in het *Armorial général* van Rietstap voorkwamen. Twee jaar later kon hij melden dat zijn collectie tot enkele duizenden wapenbeschrijvingen was aangegroeid. Zijn eerste heraldische artikel, 'Het paard in de zegel- en wapenkunde', met tekeningen van zijn hand, verscheen in 1910 in *De Nederlandsche Leeuw*.³⁷

De samenwerking tussen Muschart en Steenkamp in de heraldische afdeling was van korte duur. In 1919 meldt het jaarverslag van de documentatiecommissie dat de heraldische documentatie goed draait sedert de medewerking van Muschart en Steenkamp, 'wier collecties van heraldische gegevens zonder twijfel als de belangrijkste van dien aard hier te lande kunnen worden beschouwd en elkaar bovendien op zoo'n gelukkige wijze aanvullen'.³⁸ Steenkamp stopte korte tijd later zijn activiteiten voor het documentatiebureau. Muschart, in 1921 benoemd tot corresponderend lid³⁹ van het genootschap, zette daarna de heraldische documentatiewerkzaamheden alleen voort. Bij de verdeling van het documentatiebureau in drie secties, in 1924, werd hij 'leider' van de heraldische sectie. Deze functie bekleedde hij tot hij zich hieruit per 1 januari 1929 terugtrok.

Zijn vertrek als heraldische vraagbaak viel samen met de oprichting van de inlichtingendienst van het genootschap, die op 1 januari 1929 van start ging. Deze kwam in de plaats van de drie secties van het documentatiebureau. De informatieverstrekking, die tot dat moment direct door de leiders van de secties vanaf hun huisadres werd verzorgd, werd gecentraliseerd op het adres waar het genootschap in 1925 zijn intrek genomen had, Bleijenburg 5. Dit pand lag naast het Algemeen Rijksarchief, waarmee het genootschap samenwerkte.⁴⁰

Als medewerker van het documentatiebureau heeft Muschart zeer velen aan zich verplicht, getuige enkele honderden brieven die in het archief van het genootschap bewaard zijn gebleven.⁴¹ Hij ontving brieven van particulieren, verenigingen en instellingen. De twee belangrijkste vragen waren of hij wist of een bepaalde familie een wapen voerde en of hij een onbekend wapen kon identificeren. Daarnaast leverde Muschart in de jaren dat hij medewerker van het documentatiebureau was ook een belangrijke bijdrage aan de collectie wapenfiches en aan de collectie sprokkelfiches van het genootschap.⁴² Muschart heeft gedurende een bepaalde periode kopieën van kaartjes uit zijn eigen collectie afgestaan aan het genootschap. De betreffende informatie is dus ook in zijn eigen collectie terug te vinden.

Met de collectie sprokkelfiches werd begonnen in 1919. Het was een van de activiteiten die de commissie voor het documentatiebureau startte. Op door het genootschap beschikbaar gestelde voorbedrukte fiches konden de leden hun archiefvondsten met familienaam en bronvermelding aantekenen. De fiches kregen, geordend op familienaam, een plaats in de collectie. Muschart leverde duizenden beschreven fiches. Ze werden speciaal voor hem voorbedrukt met de tekst 'Aanteekening van R.T. Muschart'.

*Rudolphe Theodore Muschart (1873-1955) (paneel 38,5 × 28,5 cm, O.H. Kuijck)
(coll. Centraal Bureau voor Genealogie, foto Iconografisch Bureau)*

Heraldicus te Arnhem (1930-1955)

Na zijn eervol ontslag als rijkshavenmeester verhuisde Muschart in maart 1930 naar Arnhem, waar hij zich vestigde aan de Parkstraat 31.⁴³ Hij ging zich vanaf dat moment - 56 jaar oud - geheel wijden aan de heraldiek. In een brief die hij die maand schreef aan een van zijn Rotterdamse contacten, G.C. Nuij, directeur van de Nederlandsche Stoomsleepdienst v.h. P. Smit jr., meldde hij 'dat mijne nieuwe betrekking van rentenier en mijn verblijf alhier in dit bekoorlijke oord ... mij bij uitstek goed bevallen. Ik behoef mij nu niet meer te ergeren aan het gepruts van die futloze ambtenarij. Ik ben hier uitmuntend gehuisvest in een prettige, rustige, straat met alleen kapitale heerenhuizen. Bijna dagelijks wordt het archief door mij bezocht, om mijn arbeid op wapenkundig gebied voort te zetten.'⁴⁴ Van de gelegenheid maakte Muschart gebruik om de zoon van de machinist Korbijn van zijn patrouillevaartuig Jolles voor een functie bij de sleepdienst van Piet Smit aan te bevelen. Vader Korbijn was 'een juweel van een man, niet alleen hoogst bekwaam als vakman, doch tevens hoogst fatsoenlijk, oprecht en eerlijk en bescheiden'. Muschart had Korbijn daarom bij zijn afscheid als havenmeester een gouden horloge gegeven.

Uiteraard werd Muschart, eenmaal in Arnhem woonachtig, lid (1930) en secretaris (1931) van de 'Groep Gelderland' van het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde. 'Door zijn enthousiasme en grote kennis was hij daar vaak middelpunt en gangmaker.'⁴⁵ Toen deze groep in 1936 het twintigjarige bestaan vierde, schreef Muschart een historisch overzicht.⁴⁶

Na zijn pensionering werkte Muschart met veel geestdrift aan de uitbouw van zijn heraldische collectie, voerde een uitgebreide correspondentie en publiceerde het nodige op heraldisch terrein. Deze drie werkzaamheden zullen hierna uitgebreider aan de orde komen.

Voor de huishouding nam Muschart in 1932 mejuffrouw K.C.W. van Ark (1904-1969) in dienst.⁴⁷ Zij woonde vanaf begin 1937 permanent bij hem in en bleef hem verzorgen tot aan zijn dood. In 1954 noemde hij haar in een brief aan de genealoog Goudswaard met een zekere tederheid zijn 'braaf huishoudstertje'.⁴⁸

Tijdens de slag om Arnhem in 1944 werd Muscharts huis aan de Eusebiusbinnensingel, waar hij sinds 1935 woonde, door oorlogshandelingen verwoest. Daarmee ging ook zijn bibliotheek, waaraan hij zeer gehecht was, verloren. Zijn heraldische collectie had hij op tijd ondergebracht in het depot van het Rijksarchief in Arnhem, waar deze in 1945 ongeschonden uit te voorschijn kwam.⁴⁹

Wegens de heersende woningnood moest Muschart de eerste jaren na de oorlog genoegen nemen met beperkte woonruimte. Met zijn huishoudster woonde hij tot 1950 bij iemand in op de Apeldoornseweg. Hij had daar een woon-werkkamer, waar hij ook zijn collectie onderbracht, een keukentje (tevens slaappleaats van de huishoudster) en een 'slaaphokje' op zolder voor hemzelf.⁵⁰

De verkoop van zijn collectie aan het Centraal Bureau voor Genealogie in 1947 - hij was hierover sinds de zomer van 1946 met Van Beresteyn in gesprek - gaf hem wat financiële armslag. Bij de verkoop was afgesproken dat Muschart de collectie tot zijn dood thuis mocht houden. Zonder de collectie, de basis van zijn bestaan als

heraldicus, zou hij zijn werk niet voort kunnen zetten.

Met de maatschappelijke veranderingen in het naoorlogse Nederland had Muschart de nodige moeite. In 1948 schreef hij aan de in de Verenigde Staten wonende genealoog W.J. Hoffman: 'Wij zijn hier in Nederland na den oorlog hard op weg in zeker opzicht te verwilderen. Jan Boezeroen alias Jan Pet wordt hoe langer hoe meer de baas en geeft hoe langer hoe meer de boventoon aan en daarmee komt de beschaving en de cultuur hoe langer hoe meer in het gedrang. Het materialisme viert hoogtij en het fatsoen verdwijnt. Mannen en vrouwen, in het bijzonder vrouwen, vertonen zich in het openbaar half naakt! Zij schamen zich zelfs niet in hotels aldus aan tafels te verschijnen.'⁵¹

Ook de 'nieuwewetsche spelling' zag hij niet als een vooruitgang. Hij bleef hem tot het eind van zijn leven bestrijden. Zo schreef hij in 1953 aan de genealoog Van Mancius, bij aanwijzingen voor een betere beschrijving van wapens in *Nederland's Adelsboek* de opmerking: 'Geen moderne schrijftaal gebruiken en dus niet schrijven Nederlandse, maar Nederlandsche, en niet rode maar roode etc. De nieuwewetsche spelling past niet in een Adelsboekje.'⁵²

Daarbij verzette Muschart zich ook tegen de beunhazerij in de heraldiek, zoals uit een brief aan Van Mancius uit 1949 blijkt: 'Er is en wordt op wapengebied zoo erbarmelijk gebeunhaasd en door meerderen dikwijls der wille van de duiten maar lukraak foutieve wapens de wereld ingezonden. Een ieder, die tracht een eind aan dit alles te maken, kan daarom ten volle op mijne medewerking rekenen. Van twee één, óf men beschouwt al die wapens als flauwe kul (om het zoo eens plat uit te drukken), óf men hecht er wel waarde aan. In het eerste geval late men alles daaromtrent weg, in het tweede geval doet men het goed, half werk is evenals in alles uit den booze.'

Aan erkenning voor zijn verdiensten als heraldicus ontbrak het Muschart aan het eind van zijn leven niet. Vanaf 1949 was hij namens Nederland lid van de Académie Internationale d'Héraldique. De tachtigste verjaardag van Muschart in 1953 werd door velen aangegrepen om hem eer en dank te bewijzen. Elisabeth Prins plaatste een bericht hierover in het toonaangevende heraldische periodiek *Archivum Heraldicum*⁵³ en de Nederlandse Genealogische Vereniging maakte hem tot erelid.⁵⁴ Het genootschap 'De Nederlandsche Leeuw' had hem één jaar eerder, toen hij veertig jaar lid was, tot erelid benoemd.

In een brief aan Van Mancius schreef Muschart over zijn verjaardag: 'Het was een ware feestdag voor mij, vele bezoeken, 2 kamers vol bloemen en talloos vele brieven, kaartjes en telegrammen, totaal 109 stuks! Het kost mij weken voor ik alles bedankt heb.'⁵⁵

Muschart overleed, na een kort ziekbed, te Arnhem op 14 november 1955 in de ouderdom van 82 jaar. De rouwcirculaire, getekend door [mejuffrouw] K.C.W. van Ark, vermeldt: 'oud-luitenant ter zee, oud-rijks havenmeester van Rotterdam, officier in de Orde van Oranje-Nassau en Drager van het Kruis voor belangrijke krijgsverrichtingen met gesp, Atjeh 1901-1905.'⁵⁶ Het woord heraldicus ontbreekt!

Cahiers en fichesverzameling

Opbouw van de collectie

We hebben hiervoor gezien dat Muschart in 1913 begon met opbouw van zijn heraldische collectie, die zou uitgroeien tot 150.000 fiches⁵⁷ en 234 dictaatcahiers. De informatie die hij verzamelde tekende Muschart eerst op in zijn cahiers. Soms liet hij deze nette versie voorafgaan door een kladversie. Vervolgens verwerkte hij de gegevens uit zijn cahiers in zijn fichescollectie. De informatie in cahiers en fichescollectie is overigens niet volledig dezelfde. Op de fiches vinden we aantekeningen die niet in de cahiers voorkomen en omgekeerd.

Omdat de aantekeningencahiers gedateerd zijn kunnen we de verzamelactiviteit van Muschart door de tijd heen volgen.

	aantal	%	1930-1934	58	24
1913-1914	11	5	1935-1939	12	5
1915-1919	60	26	1940-1944	5	2
1920-1924	39	17	1945-1949	2	1
1925-1929	44	19	1950	3	1

Opvallend is de grote activiteit in de jaren voor zijn rijkshavenmeesterschap (de periode tot 1919). Topjaar is 1917 met twintig cahiers. Ook de eerste vijf jaar na zijn pensionering geeft een piek te zien. Vanaf 1937, Muschart is dan 64, vult hij nog slechts een enkel cahier per jaar.

Geografische dekking

Op basis van de inhoudsopgaven van de cahiers kunnen we nagaan op welke plaatsen Muschart zijn informatie verzameld heeft. De bijlage achter dit artikel geeft hiervan een overzicht.⁵⁸ Omdat hij veel belang hecht aan het documenteren van familiewapens op basis van bronnen die zo dicht mogelijk bij de wapenvoerder zelf zitten - het liefste ziet hij de zegels - brengt Muschart een bezoek aan tal van instellingen waar hij zijn informatie vergaart. Daar analyseert en beschrijft hij wapens op zegels, in wapenboeken, in genealogische manuscripten, op grafzerken, wapenborden, objecten van kunstnijverheid, enzovoort.

Uit de bijlage bij dit artikel komt naar voren dat het 'zoeken op lokatie' van Muschart zich concentreerde in bepaalde provincies en dat andere gewesten niet of nauwelijks door hem bezocht zijn. Vooral in Zuid-Holland en Gelderland verzamelde hij veel materiaal. Daarnaast in mindere mate in Noord-Holland en de stad Utrecht. Na zijn verhuizing naar Arnhem, in 1930, beperkte zijn actieradius zich sterk. Hij deed, op een uitstapje naar Gouda na, voor zijn collectie nog uitsluitend onderzoek in Gelderland.⁵⁹

Muschart was zich bewust dat de door hem bezochte lokaties en instellingen geen goede geografische dekking van zijn collectie gaven. Als hij geen afdoende antwoord kan geven op Van Mancius' vraag naar een Fries wapen, schrijft hij hem in 1947: 'Daar ik niet in de archieven der provincies Friesland, Groningen en Drenthe gezocht heb, behoren de wapens der aldaar gevestigd geweest zijnde families tot

de zwakke plek in mijn wapenkundige vesting.' In hetzelfde jaar geeft hij aan dat ook de Brabantse wapens zwak vertegenwoordigd zijn.⁶⁰

Het gebrek aan geografische spreiding van zijn onderzoek op lokatie wordt op verschillende manieren gecompenseerd, althans ten dele. Zo vond Muschart in de archieven die hij bezocht ook informatie over familiewapens van elders. Daarnaast haalde hij vele wapenbeschrijvingen uit genealogische en heraldische literatuur en bronnenpublicaties. Ook raadpleegde hij wapenboeken en (lakzegel)collecties die in het bezit van particulieren waren.

Bij het raadplegen van de collectie dient de gebruiker in het achterhoofd te houden dat Muschart ook op de plaatsen waar hij intensief materiaal verzamelde niet alles gezien of beschreven heeft. Zo zullen in het rijksarchief in Arnhem, dat hij het meest intensief 'bewerkte', nog steeds wapens te vinden zijn die niet in de collectie Muschart voorkomen, al was het alleen maar omdat een aantal archieven na zijn tijd is verworven.

Systematiek van de fichescollectie

De fichescollectie bestaat uit twee series kaartjes, roze en blauwe. Op naar schatting zo'n 150.000 roze fiches schreef Muschart de informatie die hij gevonden had. Hij ordende deze fiches systematisch, op het uiterlijk van het wapen en maakte hierbij gebruik van een indeling die duidelijk geïnspireerd is op het *Handboek der wapenkunde* van Rietstap. Deze indeling paste hij op enkele punten naar eigen inzicht en behoefte aan.⁶¹

De systematische indeling begint met schildverdelingen, daarna volgen de herautstukken, heraldische bijfiguren, natuurlijke wapenfiguren en kunstmatige wapenfiguren. Elke hoofdrubriek is gesplitst en deze rubrieken zijn op hun beurt soms opnieuw verdeeld.

Bij de herautstukken plaatste Muschart bijvoorbeeld alle wapens met een schildhoofd bij elkaar. Deze rubriek werd gesplitst in 58 onderverdelingen, variërend van 'schildhoofd met kepers' tot 'schildhoofd met schelpen'. Uiteindelijk telt de classificatie van Muschart ruim 1500 items.

De systematische indeling van zijn collectie gaf Muschart de mogelijkheid onbekende wapens te identificeren en ook kon hij zo vergelijkend onderzoek doen, bijvoorbeeld naar het voorkomen van bepaalde wapenfiguren.

Een alfabetische index, die hij op blauwe kaartjes aanlegde, maakte de collectie op familienaam toegankelijk. Op het indexkaartje noteerde hij de familienaam, gevolgd door de rubrieken waarin wapens op die naam voorkwamen. Deze verwijzingen waren voor hem voldoende om de weg in zijn collectie te vinden.

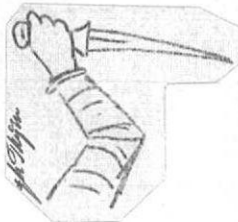
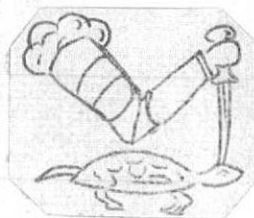
Nadat de collectie na Muscharts overlijden naar het Centraal Bureau voor Genealogie werd overgebracht zijn de rubrieken van Muschart voorzien van een cijfer-lettercombinatie. Op basis hiervan en in combinatie met de blauwe indexkaartjes is een getypte index op familienaam gemaakt, waardoor de 'ongeoefende gebruiker' ook zijn weg in de collectie weet te vinden.⁶²

De roze fiches beschreef Muschart volgens een vast stramien. Bovenaan staat de familienaam. Dan volgt een beschrijving van het gevonden wapen. Aan de onderzijde geeft hij een vermelding van de bron waarin hij het beschreven wapen gevon-

495 $\frac{2}{-}$ Van Veen

101.

De omgevende geharnast arm komende uit
den wolk met 'in' naar beneden gericht deelt
in de hand verpakt handen van de omgevende
schildpad (konden grond) op welks kop de punt
van den deelt uit, als Oudvontende Vints.
Het indelen - deze arm met deelt in de hand de Vints.
de Linnen N. V. in V heeft het helmschik

Nie vader ommege

Namingh van Ven 814 1672 bevillen van de
Kijpe te Nieuwman.

Behaefend in de Miviren van de Nieuwman
der domeinen in Holland postpauille 184 in
het Papieradvies te 't spoorvrij

Op de geboden behaefend van Namingh van
Ven 303 1682 halpim en dijgpaaf van Kijpe
in het de 100 de Spajira van de Nieuwman te
Amsterdam lade 504 is alleen nog maar
Nichtkan en bichlede arm, Nieu van de
Linder bovenhoek buitgaaf, met den elleboog
naar beneden en als helmschik van arm
met den elleboog naar rechts.

Op gelijc van Ven met domeinen troep, twee
van de bovenhalf gesield met Franche adelen in 1.

Voor- en achterzijde van een fiche uit de collectie
Muschart

den heeft, de persoon die het voerde en een datering. Aan de voorzijde zijn ook 'zie-verwijzingen' naar verwante wapens opgenomen. De fiches zijn in paarse inkt beschreven, met uitzondering van de familienaam en verwijzingen, die in rood geschreven zijn. Een enkele keer voegt Muschart ter verduidelijking een schetsje van een detail van het gevonden wapen toe.

Op basis van de bronvermelding kan de gebruiker op zoek gaan naar het origineel om dit met eigen ogen te kunnen aanschouwen. Deze zoektocht naar de bron is - voor zover het wapens in archieven en collecties betreft - niet altijd even gemakkelijk. Muschart geeft in de meeste gevallen een accurate bronvermelding, maar het betreffende archiefstuk of collectieonderdeel kan sinds hij het onder ogen had verhuisd, hernoemd of hernummerd zijn. Het raadplegen van het origineel is zinvol omdat daarmee de waarneming van Muschart gecontroleerd kan worden. De hedendaagse beschouwer kan tot andere conclusies komen dan Muschart, bijvoorbeeld omdat hij beter geïnformeerd is over de samenstelling, de geschiedenis en het gebruik van een bepaald familiewapen. De gebruiker moet er overigens rekening mee houden dat sommige zegels die Muschart beschrijft in de tussenliggende tijd beschadigd of verloren zijn geraakt.

Op de achterzijde van het roze fiche nam Muschart informatie op over vergelijkbare wapens die hij op de betreffende familienaam gevonden had, met soms kleine afwijkingen in de uitvoering ervan. Ook vermeldde hij, met als vaste opening 'behoort hiertoe wellicht', genealogische gegevens die hij van mogelijke familieleden van de wapendrager gevonden had.

Verwerving van de collectie door het Centraal Bureau voor Genealogie

Dat de collectie Muschart in het bezit van het Centraal Bureau voor Genealogie gekomen is, is te danken aan Jhr. E.A. van Beresteyn. Van Beresteyn kende Muschart, diens collectie en de kwaliteit hiervan goed. Ze ontmoetten elkaar in het verband van 'De Nederlandsche Leeuw' en Van Beresteyn wist Muschart te vinden als vraagbaak op heraldisch terrein.

Van Beresteyn zal gezien hebben dat de verwerving van de collectie belangrijk was voor de rol die hij voor 'zijn' Centraal Bureau voor Genealogie in gedachte had op het gebied van de heraldische documentatie. Voor Muschart zal het vooruitzicht van het te gelde maken van zijn levenswerk aantrekkelijk geweest zijn. Een wat ruimere financiële armslag zal hem, met het verlies van een belangrijk deel van zijn bezit tijdens de slag om Arnhem net achter zich, goed uitgekomen zijn.

In de zomer van 1946 spraken Muschart en Van Beresteyn voor het eerst over de verkoop. Muschart was bereid de collectie op een aantal voorwaarden aan het Centraal Bureau voor Genealogie te verkopen. Hij wilde ten eerste als vergoeding een nader te bepalen bedrag (te betalen in jaarlijkse termijnen) en de collectie zolang hem dit paste bij zich houden. Hij was bereid - vanuit zijn huis - de afdeling heraldiek van het CBG te leiden en de vragen tegen vergoeding te beantwoorden. De verzekering van de collectie zou voor rekening van het CBG komen. Na wat nadere gesprekken werd Muschart het met het bestuur van het Centraal Bureau voor Genealogie eens over de voorwaarden en op 22 januari 1947 werden de afspraken in een notariële akte vastgelegd.⁶⁵ Het Centraal Bureau voor Genealogie kocht de

Ex-libris van R.T. Muschart

collectie, bestaande uit fiches, dictaatcahiers (met heraldische en genealogische aantekeningen) en quarto's (met wapentekeningen) voor f10.000. Gedurende de resterende jaren bleef de collectie ten huize van Muschart en gaf hij er zelf, al of niet via het Centraal Bureau voor Genealogie, inlichtingen uit. Na zijn overlijden werd de collectie naar Den Haag overgebracht.⁶⁴

Heraldische correspondentie

In de meer dan vijftig jaar waarin Muschart zich met heraldiek bezighield heeft hij vele brieven over wapenkundige onderwerpen geschreven. Hij deed dit in de beginjaren als belangstellende, vervolgens - vanaf 1918 - als medewerker van de heraldische afdeling en vanaf 1924 tot 1928 als leider van het heraldisch documentatiebureau van De Nederlandsche Leeuw. Hij verwierf zich zo een naam als autoriteit. Velen deden een beroep op 'De Musch' om heraldische vragen te beantwoorden. In vrijwel alle archieven van genealogen en heraldici uit de jaren twintig, dertig en veertig komt men de karakteristieke brieven van Muschart tegen. Geschreven met een grote omhaal van woorden, in paarse inkt, de trefwoorden in rode inkt.

Muschart had sinds eind 1924 de gewoonte om zijn heraldische brieven een doorlopende nummering te geven, waardoor het mogelijk is om iets van de omvang van deze correspondentie te achterhalen. Hij heeft tussen eind 1924 en 1955 zo'n 10.000 brieven geschreven, veelal van 2, 3 of 4 kantjes per brief. Gemiddeld per jaar dus meer dan driehonderd! Deze uitgebreide correspondentie moet hem veel tijd hebben gekost, maar de vragenstellers kregen bijna altijd meer dan zij vroegen en hij corrigeerde vele malen hun misvattingen. Beviende genealogen deden regelmatig een beroep op hem, en ook beroepsgenealogen konden - tegen een geringe vergoeding - van zijn diensten gebruik maken. Zo schreef hij de genealoog Van Mancius in een antwoordbrief 'Indien deze gegevens voor U van belang zijn dan gaarne f2,50 als vergoeding, zoo niet dan gaarne f1,-. Bij voorbaat hiervoor dank.' Of (in 1947): 'Het is niet veel bijzonders wat ik U hier gegeven heb, maar een guldentje mag ik er toch wel voor hebben.'⁶⁵

Publicaties van Muschart

De *Bibliografie van de Nederlandse heraldiek* telt op de naam van Muschart 94 titels.⁶⁶ Het betreft bijna uitsluitend artikelen, die hij vooral in de genealogische periodieken publiceerde, in het bijzonder in *De Nederlandsche Leeuw*. De publicaties kunnen we in drie groepen onderverdelen: bronnenpublicaties, methodische artikelen en mededelingen over afzonderlijke wapens. Tot de eerste groep behoren bijvoorbeeld een opgave van grafzerken in de Delfshavense Sint Anthonykerk, in het *Rotterdamsch Jaarboekje* (1918), een van zijn eerste publicaties, en een serie artikelen over grafzerken in Gelderse kerken.

Muschart begon met het beschrijven van Gelderse grafzerken nadat hij zich in Arnhem gevestigd had. De pionier op dit gebied, P.C. Bloys van Treslong Prins, had in *De Wapenheraut* van 1917 en volgende jaren als eerste proeve de 'Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden in de kerken van Gelderland' gepubliceerd, maar dit was duidelijk een eerste, nog niet geheel geslaagde poging. Later zou Prins een groot aantal andere provincies (en Java) in een veel vollediger vorm als monografieën gaan publiceren. J. Belonje zou delen van Noord-Holland en geheel Limburg voor zijn rekening nemen.

In 1931 nam Muschart op zich om Gelderland opnieuw en grondig te gaan beschrijven. In de *Bijdragen en Mededelingen* van de Vereeniging 'Gelre' verscheen tussen 1936 en 1940 het resultaat: de zerken van Nijmegen, Zutphen, Doesburg, Wageningen en Arnhem. In 1940 publiceerde *Gelre* een overdruk hiervan in monografievorm.⁶⁷ Het lag in de bedoeling dat later een tweede deel met de overige steden, en een derde deel met de dorpen zouden volgen. In de *Bijdragen en Mededelingen* van de Vereeniging 'Gelre' 1941-1950 verschenen nog diverse vervolgen, van zerken opgenomen in de jaren 1941 tot en met 1948, maar tot een bundeling zou het niet meer komen. Voor de beschrijving van de oude Gelderse grafzerken heeft Muschart echter al met al een belangrijke rol gespeeld, te meer daar er in de jaren van de Tweede Wereldoorlog met name in Gelderland de nodige zerken verloren zijn gegaan en andere door de herinrichting van de kerken soms onzichtbaar zijn geworden.

Bij het schrijven van zijn methodische artikelen kon Muschart voor vergelijkend onderzoek putten uit het materiaal dat hij voor zijn collectie verzamelde. Zo publiceerde hij over streekwapens, de purperkleur in de heraldiek, de schildvorm voor wapens van vrouwen, het aantal kwasten aan geestelijke hoeden, de kraanvogel en het bontwerk vair.

Tot de derde groep behoort een volgvreeserie, verschenen tussen 1932 en 1939 in *De Nederlandsche Leeuw* onder de titel 'Onjuiste namen en wapens van Nederlandsche geslachten in het "Armorial général" van J.B. Rietstap'. Ook deze serie was een vrucht van zijn documentatiearbeid: vergelijking van wapens in bronnen met de opgave van Rietstap.⁶⁸ Van 1947 tot 1954 publiceerde hij een volgvreeserie in *De Nederlandsche Leeuw* onder de titel 'Foutieve wapens en namen in diverse bronnen'.

Gestrand levenswerk: het *Armorial Néerlandais*

Ter bekroning van zijn heraldische werk streefde Muschart naar de uitgave van een 'nieuwe Rietstap', een boek met wapenbeschrijvingen van Nederlandse wapens, alfabetisch op familienaam.

Wanneer hij dit idee opgevat heeft en hoe lang hij al aan het manuscript werkte is niet bekend. In 1944 is het in ieder geval zover dat uitgever A.A.M. Stols uit Den Haag, die hij voor het project geïnteresseerd heeft, proefdrukken van een aantal pagina's laat maken. Muschart heeft het voornemen deze met een prospectus aan mogelijke geïnteresseerden toe te sturen. Hij bericht dit aan de genealoog Jhr. E.A. van Beresteyn, die hij in begin maart van dat jaar een proefdruk voor commentaar toestuurt, met daarbij de vraag of hij, met 'zoovele relaties', misschien suggesties heeft voor mogelijke subsidiegevers. 'Zou uw buurman, de heer Van Beuningen (mij zeer wel bekend) hiervoor voelen?', zo vraagt hij zich af. De Rotterdamse havenbaron D.G. van Beuningen (1877-1955), die in Vierhouten naast Van Beresteyn woonde, kende Muschart uit zijn werk als havenmeester, maar ook langs andere weg, zoals we nog zullen zien.⁶⁹

Van Beresteyn is niet zo optimistisch over de financiële haalbaarheid van het project. Hij schat de omvang op twaalf delen in druk, met een kostprijs van f240 voor de serie bij een oplage van ongeveer 150 stuks. Als de samenwerking met Stols niet zo vlot besluit Muschart in april 1944 van zijn publicatieplan af te zien. 'Het spijt mij heel erg, dat mijn levenswerk het levenslicht niet zal mogen zien', zo schrijft hij Van Beresteyn.

Toch laat hij zijn plan niet voorgoed varen. Na de oorlog probeert hij opnieuw zijn 'nieuwe Rietstap', zoals hij het zelf noemt, in druk te krijgen. Hij werkt door aan het manuscript. Op 29 oktober 1946 schrijft hij aan Van Beresteyn, als hij wil aangeven hoe druk hij met zijn heraldische praktijk is: 'Ik zit dikwijls reeds 's morgens 6 uur aan mijn schrijftafel en eindig eerst 's avonds 10 uur. Het schrijven van mijn handschrift kost zeer veel inspanning en enorm veel tijd, dat kan een ander eenvoudig niet beseffen. Bovendien zijn de binnenkomende vragen zeer talrijk en kost de beantwoording daarvan eveneens zeer veel tijd.' Hij ziet nog steeds mogelijkheden voor de uitgave van zijn wapenboek, zij het niet op korte termijn: 'Ik hoop nog altijd dat dit handschrift in druk zal kunnen verschijnen. De heer Stols heeft mij medegedeeld, dat hij zich ervoor nog altijd zeer blijft interesseren. In verband met de huidige papierschaarste laten wij dit plan voorlopig rusten, doch de bedoeling, tot eene uitgave te komen, blijft wel degelijk bestaan.'⁷⁰ Het jaar daarop is het manuscript gereed. Op 21 november 1947 schrijft hij de genealoog Van Mancius: 'Het handschrift voor mijn hernieuwd en uitvoerig *Armorial* is gisteren gereedgekomen. Ik hoop dat het in 1948 uitgegeven zal kunnen worden.'⁷¹ Ook nu kwam het er niet van.

Nadat Van Beresteyn dit al eerder - in 1946 - had geprobeerd, trachtte Jhr. C.C. van Valkenburg in 1955 opnieuw het manuscript namens het Centraal Bureau voor Genealogie te kopen. Hij stelde de auteur een honorarium van f1.000 in het vooruitzicht. Muschart ging hier niet op in, omdat hij al een toezegging aan de genealoog en heraldicus A.R. Kleyn (1909-1979) te Zeist had gedaan.⁷² Kleyn, die

volgens Muschart publicatiemogelijkheden zag, kreeg inderdaad de voorkeur. Ook onder het beheer van Kleyn werd het manuscript echter niet uitgegeven. Kleyn vulde het manuscript wel aan. Na diens overlijden verhuisde het door bemiddeling van de Nederlands-Zuidafrikaanse heraldicus C. Pama (1916-1994) naar het 'Buro vir Heraldiek' in Pretoria, Zuid-Afrika. Daar is het nog steeds aanwezig.⁷³

Besluit

Zo rest in Nederland als belangrijkste resultaat van Muscharts heraldische arbeid vooral de collectie die bij het Centraal Bureau voor Genealogie berust. In 1969 ontving het CBG nog als legaat van mej. K.C.W. van Ark, een geschilderd portret van Muschart⁷⁴ en een kleine collectie archivalia.⁷⁵ Het portret kreeg een plaats boven de collectie, in een der ruimten van het Centraal Bureau voor Genealogie. Als eerbetoon aan deze heraldische pionier kreeg een prijsvraag die in 1971 door het CBG werd uitgeschreven om het wapentekenen aan te moedigen de naam 'Muschart-prijs'.⁷⁶

Vele onderzoekers hebben inmiddels bij het Centraal Bureau voor Genealogie geprofiteerd van de informatie die in Muscharts levenswerk opgeslagen is. De fichescollectie is in de studiezaal op microfiche te raadplegen, evenals de systematische index en de index op familienaam. Op de collectie cahiers is een alfabetische index gemaakt, die evenals de cahiers zelf opvraagbaar en in de studiezaal in te zien is.

De collectie onthulde uiteindelijk ook het hartsgeheim van zijn samensteller, die het aan zijn geesteskind toevertrouwde. Op het fiche met het wapen van de familie Schout Velthuijs maakte Muschart namelijk de volgende aantekening:

'Deze familie Schout Velthuijs is van geringe afkomst uit Sluis afkomstig, alwaar eind 18e eeuw één hunner barbier was, waarvan een zoon notaris werd, wiens zoon Johannes Marius Schout Velthuijs, meester in de rechten, een griffier van het kantongerecht te Utrecht werd. Deze overleed te Utrecht 3/5 1920. Bij zijne vrouw Wilhelmina Flora Kol had hij meerdere

kinderen, waarvan eene genaamd Maria Adriana, geboren 25 september 1882. Dit kind, thans 1923 getrouwd met den heer D.G. van Beuningen te Rotterdam, heeft mij 2 augustus 1900 hare liefde gegeven, doch mij reeds in oktober daarna versmaad en mij daarmede voor altijd gebroken. R.T. Muschart.⁷⁷

Zijn eerste en enige liefde Maria Adriana Schout Velthuijs - zij was toen zij kennis aan elkaar hadden achttien en hij zevenentwintig jaar oud - trouwde in 1905 met de bekende Rotterdamse havenbaron Van Beuningen, o.a. directeur van de Steenkolen Handelsvereniging N.V. (SHV) en kunstverzamelaar. Hij gaf zijn naam aan het Museum Boymans Van Beuningen in Rotterdam. Muscharts jeugdliefde overleed 42 jaar oud te Rotterdam op 7 maart 1926.⁷⁸ De havenmeester, wiens kantoor naast dat van de SHV gevestigd was, en die bovendien uit hoofde van zijn functie vele contacten in de Rotterdamse havenwereld had, zal dit nieuws ongetwijfeld snel gehoord hebben.

Bijlage

Door Muschart bezochte lokaties en instellingen

De nu volgende bijlage geeft een overzicht van de plaatsen waar Muschart lokaties en instellingen bezocht om heraldische en genealogische aantekeningen te maken. Het cijfer tussen haakjes geeft het aantal cahiers aan, waarin aantekeningen voorkomen uit de betreffende lokatie.

Groningen

-

Friesland

Leeuwarden Kanselarijbibliotheek (2)

Drenthe

-

Overijssel

Kampen Grote Kerk (1)

Zwolle Rijksarchief (5), museum (3)

Flevoland

-

Gelderland

Acquoy Gemeentearchief (1)

Arnhem Bibliotheek Arnheims Oudheidkundig Genootschap (1), Gemeentearchief (16), Gemeentemuseum (4), Raadhuis (1), Rijksarchief (119)

Brummen Gemeentearchief (2)

Culemborg Gemeentearchief (3)

Doesburg Gemeentearchief (6)

Doetinchem Gemeentearchief (3)

Elburg Gemeentearchief (8)

Groenlo (1)

's-Heerenberg kasteel (23), kerk (1)

Harderwijk Gemeentearchief (1)

Lobith kerkhof (1)

Nijmegen Gemeentearchief (1), Gemeentemuseum (1)

Tiel Gemeentearchief (1)

Wageningen Gemeentearchief (5)

Zaltbommel Gemeentearchief (1)

Zutphen Gemeentearchief (2)

Utrecht

Utrecht Algemene Begraafplaats (1), Gemeentearchief (20), Gemeentemuseum (1) Rijksarchief (33), Universiteitsbibliotheek (1)

Noord-Holland

Alkmaar museum (2), Proveniërs huis (1)

Amsterdam Gemeentearchief (15), Kon. Oudheidkundig Genootschap (3), Rijksmuseum (3)

Beverwijk kerk (1)

Enkhuizen Gemeentearchief (7), Westerkerk (2), Zuiderkerk (1)

Haarlem Gemeentearchief (5), Rijksarchief (2)

Hoorn Gemeentearchief (2), Grote Kerk (1), Noorderkerk (2), Oosterkerk (2), Sint Pietershof (1), stadhuis (1), Westfries Museum (1)

Medemblik Gemeentearchief (1), Grote Kerk (2), stadhuis (1)

Sijbecarspel kerk (1)

Zuid-Holland

Delfshaven kerk (1)

Delft Bibliotheek Technische Hoogeschool (2), Gemeentearchief (11)

Dordrecht Gemeentearchief (5), Grote Kerk (1), museum (2)

Den Haag Gemeentearchief (16), Gemeentemuseum (2), Hoofts Hofje (1), Koninklijke Bibliotheek (3), Kon. Ned. Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde (8), Museum Meermanno Westreenianum (3), Oeconomisch Archief (11), Rijksarchief (90)

Gorinchem museum (3)

Gouda Janskerk (1), Gemeentearchief (3), museum (3)

Leiden Gemeentearchief (9)

Maassluis Gemeentearchief (2), kerk (1)

Rotterdam Gemeentearchief (31), Gemeentebibliotheek (7), Gemeentemuseum (7), Schielandshuis (1)

Schiedam Gemeentearchief (2)
Vlaardingen Gemeentearchief (4), kerk (1)

Zeeland

Middelburg museum (3)
Veere oudheidkamer (1)
Vlissingen museum (1)

Noord-Brabant

's-Hertogenbosch Rijksarchief (2)

Bergen op Zoom Grote Kerk (1)
Grave kerkhof (1), stadhuis (2)

Limburg

Maastricht Gemeentearchief (2), Museum van Oudheden (1), Rijksarchief (11)

Duitsland

Kasteel Surenburg (bij Münster) (7)

Fragmentgenealogie Muschart

❖
(Nederlandse tak uitgestorven 1994)

I. **Jan Hendrik Muschard**, geb. [Maastricht] omstr. 1713,⁷⁹ deed belijdenis geref. gem. aldaar 28 april 1741, werd burger van Maastricht 26 nov. 1764 (samen met zijn zoons Caspar Antonius en Johannes Hendrikus), lid vissersgilde ald., begr. Maastricht 3 febr. 1778,

tr. 1e Maastricht (geref., Sint-Jan) 3 april 1740 **MARIA SMEETS**, uit Maastricht, begr. ald. (Sint-Jan) 23 maart 1753 [dr. van Daniel en Maria Braa];

tr. 2e Maastricht (Sint-Jan, als **Johan Hendrik Mouchart**, wedr. te Maastricht) 21 dec. 1755 **JOHANNA CATHARINA SNEP**, uit Heiderdaan/Sleiderdaan, begr. Maastricht 3 maart 1793; zij hertr. Maastricht (Sint-Jan) 7 jan. 1781 **Willem Jacob Endtz**, wedr. van Maria van der Putt.

Uit het eerste huwelijk:

1. **Caspar Antonius**, volgt II.
2. **Nicolaes Frederik Moesschart**, ged. Maastricht (geref., Sint-Jan) 3 april 1743, begr. ald. 10 april 1743.
3. **Jan Hendrik Moetschaert**, ged. Maastricht (Sint-Jan) 5 april 1744, begr. ald. 2 dec. 1758.
4. **Joanna Henrica Mouchard**, ged. Maastricht (Sint-Jan) 19 okt. 1746, begr. ald. 22 juni 1772, tr. 1769 **THEODORUS LAFOSSE**.
5. **Catharina Geertruida Mouchard**, ged. Maastricht (Sint-Jan) 29 juli 1750 (get. Hendricus Landmeijer, Catharina Geertruy Sterk geboren Smeets), † Arnhem (kort voor) 29 april 1804,

tr. Arnhem (ondertr. Deventer) 9 mei 1779 **JAN ADRIANUS DE LOOS**, uit Arnhem, † onbekend (na 1804).

Uit het tweede huwelijk:

6. **Johan Wilhelm Mouchard**, ged. Maastricht (Sint-Jan) 26 sept. 1756, begr. ald. 14 dec. 1756.
7. **Johannes Hendrikus Mouchard**, ged. Maastricht (Sint-Jan) 18 juli 1759, werd burger van Maastricht (samen met zijn vader) 26 nov. 1764, bode op het stadhuis, woonde na het overlijden van zijn vrouw in bij Caspar Antonius Muschart (III), † ald. 30 nov. 1819, tr. Maastricht (Sint-Jan) 6 juli 1788 **CATHARINA LOUISA DE WAAL**, ged. Maastricht (Sint-Jan) 12 maart 1766, deed belijdenis geref. gem. ald. 14 april 1783, begr. Maastricht (St. Matthiaskerkhof) 24 febr. 1790, dr. van Adrianus en Johanna Endtz.

Uit dit huwelijk (voor zover bekend):

- a. **Johan Henricus Mouchard**, ged. Maastricht (Sint-Jan) 29 maart 1789 (get. Johanna de Waal geboren Endtz), begr. ald. 16 sept. 1790.

II. **Caspar Antonius Musschard**, ged. Maastricht (geref., Sint-Jan) 8 maart 1741 (get. Antoni Hardj), lid vissersgilde ald., werd samen met zijn vader burger van Maastricht 26 nov. 1764, [begr. ald. (als Caspar Mouchard) 6 april 1771],

Muschart

h. keizer en zijn hof ingevuld van in den
 hof hem oitrogend bij in haande op grond
 allen van nabuurlijge klein in in een bleusd
Schilderhoofd & ritteren voerden met gouden
 juwelen Stuwingkruis met de funken Indony
Kolonien in bij van nabuurlijge klein

Memorial General.

Het is de familie, waarder de Memorial van die
 collectie propagandaverging behoud, zijde :

Rudolphe Theodore Muschart

van 1893 tot 1903 Luitenant in de, aanva tot 1916
Inspecteur der Holland Amerika lijn, aanva tot 1910
lijf harcamenta te Rotterdam, geboren te Breda 23/9
 1879 als zoon van Rudolphe Theodore Muschart,
Kapitein der Infanterie geboren te Gerincken 25/10
 1835 overleden te Utrecht als Luitenant Generaal
 best van het Konink Schilder gerechtshof 1/19 1900, te
Maria Justina Cornelia van Alphen geboren te Breda
 op 10 1916 1910, overleden te Rotterdam 24/9 1922.
Bil erogen is vergeven aan zijn geboorteland aan.
Met Muschart Luitenant Kortaal der goude, aan
de zijde met zijn geboorteland, aan de zijde aan
Nederlandsch Frauentblad 1888, pag. 126. de familie
land met Westland land van Leiden, aan de zijde aan
aan te zijde aan te gebied aan te aan met
gevoerd.

Voor- en achterzijde van het fiche uit de collectie
 Muschart, met informatie over het familiewapen
 en de familie van de samensteller

Uit zijn relatie met MARIA AGNES GILISSEN, ged. Maastricht (r.k., Sint-Nicolaas) 15 nov. 1741 (p/m Dionisius Macquo, Agnes Beeken), begr. ald. (Sint-Catharina (gratis)) 7 sept. 1795 (echtgenote van Joannes Leonard Croukers in de Boschstraat), dr. van Franciscus en Maria Joanna Macquo (Maria Anna Gilissen tr. Maastricht (Sint-Nicolaas) 2 juli 1769 Joannes Leonardus Krockers):

III. **Caspar Antonius Muschart**,⁸⁰ ged. Maastricht (r.k., Sint-Nicolaas) 3 jan. 1765 (p/m Paulus Janssen, Anna Maria de Haes),⁸¹ bode bij de criminele rechtbank te Maastricht (1803, 1816), uit Maastricht vertrokken tussen aug. 1826 en 1829, † Tongeren 23 mei 1847.

tr. Maastricht (Sint-Nicolaas) 23 april 1786 MARIA HELENA DUQUESNE (DEKEEN), ged. Maastricht (Sint-Nicolaas) 15 nov. 1766, † Tongeren 25 juni 1852, dr. van Jacobus Martinus en Maria Janssen.

Uit dit huwelijk (voor zover bekend):

1. **Maria Agnes Mouchaer**, ged. Maastricht (r.k., Sint Nicolaas) 15 dec. 1786 (get. Jacobus Dukain, Maria Agnes Gilissen), begr. Maastricht (Sint-Nicolaas) 22 okt. 1790.
2. **Wilhelm Mouchard**, ged. Maastricht (Sint-Nicolaas) 5 maart 1788 (get. Wilhelmus Gilissen, Maria Janssen), begr. ald. (Sint-Nicolaas) 2 nov. 1790.
3. **Gaspard Denis Muschart**, ged. Maastricht (als Dionijs, Sint-Nicolaas) 4 febr. 1790 (get. Dionysius Gilissen, Maria Joanna Macquo), † onbekend, tr. [Tongeren] MARIE THERÈSE HÉLÈNE POSWICK.

Uit dit huwelijk nageslacht in België.

4. **Johan Joseph Mouchaar**, ged. Maastricht (Sint-Nicolaas) 24 jan. 1792 (get. Joannes Jorissen, Maria Gertrudius Dekain), begr. ald. (Sint-Catharina) 23 maart 1793 (Boogaerdestraat).
5. **Joannes**, ged. Maastricht (Sint-Catharina) 23 dec. 1795 (p/m Joannes Gilissen, Maria Catharina Dekeen), volgt IV.
6. **Lambert Jacques Muschart**, geb. Maastricht 19 okt. 1797.
tr. Brussel (kort na 31 aug.) 1826 MARIA THERESIA CAROLINA BERNHARD, uit Brussel, wed. van Louis Poulbon. Hieruit nageslacht in België.

Familiewapen
Muschart

(Uit: Gens Nostra
7 (1952) 142)

IV. **Joannes Muschart** (R.N.L.), ged. Maastricht (r.k., Sint-Catharina) 23 dec. 1795, officier genie 1816-, laatst. luitenant-kolonel-ingenieur 1853-1856, militie-commissaris van Zeeland (1863), later van Gelderland, † Arnhem 31 mei 1874.

tr. Arnhem 4 okt. 1823 ELIZA DINGENA KUYCK, geb. Arnhem 28 sept. 1802, † Middelburg 1 jan. 1861, dr. van Wouter (R.M.W.O.4), officier inf., laatst kolonel, en Sophia Hendrica Reyers.

Uit dit huwelijk:⁸²

1. **Maria Helena Constance Muschart**, geb. Nijmegen 9 juli 1824, † ald. 21 juli 1841.
2. **Gouthier Gaspard Jean Rudolphe Muschart**, geb. Namen 3 dec. 1826, † Gorinchem 8 sept. 1840.
3. **Sophia Henderika Muschart**, geb. Namen 16 juli 1828, † ald. 21 sept. 1828.
4. **Charles Lambert Denis Muschart**, geb. Namen 10 jan. 1830, cadet 1846-, officier inf. 1851-, laatst. kapitein 1870-, † Parijs 12 mei 1877,
tr. Schoterland 19 sept. 1863 CORNELIA HERMANA VAN DEN OOSTERKAMP, geb. Doesburg 9 mei 1827, † Maastricht 7 juli 1866, dr. van Dirk, luitenant-kolonel inf., militiecommissaris in Friesland, en Catharina Hendrina Maria Krafft.
5. **Otto Jan Adolph Muschart**, geb. Gorinchem 21 nov. 1831, † ald. 29 juni 1832.
6. **Otto Hendrik Adolph Muschart**, geb. Gorinchem 14 okt. 1833, † ald. 24 aug. 1835.
7. **Rudolphe Theodore**, volgt V.
8. **Sophia Henderika Muschart**, geb. Gorinchem 24 dec. 1837, † ald. 18 dec. 1840.
9. **Adolphe Henri Muschart**, geb. Borculo 28 juni 1839, † ald. 1 juli 1839.

10. **Adolphine Henriette Muschart**, geb. Gorinchem 13 sept. 1840, † Amersfoort 17 okt. 1925, tr. Arnhem 7 april 1870 Jan Elias George Backer van Leuven, geb. Nijmegen 3 juli 1845, officier inf., laatst. 1e luitenant, † Renkum 20 okt. 1881, zn. van Jacob Joris, bewaarder der hypotheeken en van het kadaster, en Heloise Lydia Wilhelmina Zegers, vrouwe van Brecklenkamp.
11. **Levenloze zoon**, geb. Gorinchem 13 jan. 1843.

V. **Rudolphe Theodore Muschart** (R.N.L.), geb. Gorinchem 25 okt. 1835, cadet 1850-, officier inf. 1854-, laatst. luitenant-generaal 1896-, chef staf 1e divisie inf. 1885-, onderscheiding wegens langdurige dienst 1869, † Utrecht 17 sept. 1900.

tr. Breda 11 juli 1867 **MARIA JACOBA CORNELIA VAN ALPHEN**, geb. Bergen op Zoom 29 juni 1840, † Rotterdam 26 febr. 1922, dr. van Adrianus Antonius Jacobus Pascal, officier art., laatst. kapitein 1e kl., en Johanna Maria Janssen.

Uit dit huwelijk:

1. **Johan Elize**, volgt VIa.
2. **Adriaan Karel Frederik Muschart**, tweeling met voorgaande, geb. Breda 16 juli 1868, † ald. 16 aug. 1868.
3. **Charles Frederik**, volgt VIb.
4. **Antonius Adrianus Jacobus Muschart**, geb. Breda 12 mei 1872, † ald. 29 mei 1873.
5. **Rudolphe Theodore Muschart** (O.O.N.), geb. Breda 23 sept. 1873, in opleiding voor marineofficier 1889-, adelborst eerste klasse 1889, luitenant-ter-zee tweede klasse 1897, verliet de Marine in 1903, werkzaam Nederlandsch-Amerikaansche Stoomvaart-Maatschappij 1903-1916 (Holland-Amerika Lijn, assistent van de inspecteur 1903-1905, inspecteur/chef van de afdeling scheepszaken 1905-1916), inspecteur Nederlandsche Overzee Trustmaatschappij 1916-1918, rijks-havenmeester te Rotterdam 1919-1930, heraldicus, † Arnhem 14 nov. 1955.

VIa. **Johan Elize Muschart**, geb. Breda 16 juli 1868, officier van gezondheid 2e klasse bij personeel geneeskundige dienst der landmacht in West-Indië

1894-, voor drie jaar gedetacheerd in West-Indië 1894-,⁸³ (bij vertrek op 28 febr. 1895 gehuwd en wonend te Utrecht), keerde in Nederland terug maart 1898, wederom ingedeeld bij de Geneeskundige dienst van de Landmacht, chef militair hospitaal te Den Helder juli 1901-, geneesheer Petroleum-Mij. Moeara Enim te Palembang (1904, 1905), te Blinjoe (1907), te Pajakombo (1919-1927), † 13 okt. 1932 (begr. Bandoeng).

tr. 1e 's-Gravenhage 14 febr. 1895 **MATHILDE BAUMGARDT**, geb. Haarlem 7 april 1873, † Paramaribo⁸⁴ (distr. Beneden-Suriname) 5 febr. 1898, dr. van Jan Pieter († Haarlem 11 jan. 1880), assistent-resident van Bandjarnegara (Banjoemas) 1865- en Sumanap (Madoera) okt. 1869-maart 1871, en Jacoba Maria Brak;

tr. 2e Utrecht 7 aug. 1900 (echtsch. ingeschr. ald. 26 maart 1903) **Maria Cornelia van Lakerveld de Heus**, geb. Hoorn 22 dec. 1872, † 's-Gravenhage 10 mei 1938, dr. van Arie en Adriana Johanna Catharina Schout Velthuis;

tr. 3e Palembang 6 mei 1905 **LAURA ELEONORE AUGUSTA HENRIETTE POTTRAMP**, geb. Palembang 25 juni 1883, † na 1927, dr. van Conrad Bernhard Heinrich en Sophia Tehoepoering.

Uit het tweede huwelijk:

1. **Adriana Johanna Catharina Muschart**, geb. Den Helder 14 aug. 1902, † Utrecht 17 jan. 1994, tr. Amsterdam 2 april 1936 (echtsch. ingeschr. ald. 11 okt. 1951) **WILLEM HAROLD DE STERKE**, geb. Amsterdam 11 dec. 1910, † Hilversum 15 jan. 2000, zn. van Wilhelmus Samuel Pieter en Catharina Christina Goossen; hij hertr. Rotterdam 31 okt. 1951 Jetty van Staveren.

Uit het derde huwelijk:

2. **Rudolf Hendrik Muschart**, geb. Palembang 5 febr. 1907, † Blinjoe (Banka) 31 aug. 1908.
3. **Johan Frederik Muschart**, geb. Blinjoe 26 jan. 1908, † ald. 30 aug. 1908.

VIb. **Charles Frederik Muschart**, geb. Breda 14 nov. 1869, cadet 1886-, officier inf. 1890-, laatst. kolonel 1923-, o.a. werkzaam op de Cadettenschool (1896-) en de Hogere Krijgsschool (1903-), commandant 5e infanteriebrigade 1923-, ridder 4e kl. Kroonorde van Duitsland 1891, onderscheiding wegens langdurige

dienst 1905, † Maastricht 21 okt. 1945.
tr. Utrecht 14 aug. 1897 HERMINE CATHARINE HOF, geb. Arnhem 31 mei 1871, † Maastricht 25 nov. 1949, dr. van Gerrit Jan en Eveline Leonie Louise van der Meij. Uit dit huwelijk:

1. **Justine Amelie Muschart**, geb. 's-Gravenhage 29 jan. 1902, † Maastricht 27 febr. 1936.

2. **Rudolphine Theodore Muschart**, geb. 's-Gravenhage 7 sept. 1903, † Maastricht 26 maart 1980.
tr. Maastricht 22 mei 1928 WILLEM VAN VLIET, geb. Rotterdam 12 juni 1899, accountant directe belastingen, † Maastricht 23 febr. 1990, zn. van Pieter Arie en Johanna Petronella Michielen.

Noten

Met dank aan de heren Drs. C.O.A. baron Schimmelpenninck van der Oije, R.F. Vulmsa en Dr. A.C. Zeven voor hun commentaar en aanvullingen op de kopijtekst van dit artikel.

1. Jhr. Mr. C.C. van Valkenburg was o.a. vanaf 1946 bestuurslid en van 1955 tot zijn overlijden in 1984 voorzitter van het Centraal Bureau voor Genealogie.
2. De brief, geschreven te Arnhem, Apeldoorsche weg 31, was in 1984 in bezit van Jhr. Mr. C.C. van Valkenburg. Een fotokopie is in het bezit van A.G. van der Steur. Bij een van zijn bezoeken in 1984 aan Jhr. Van Valkenburg, op zijn sterfbed in zijn Wassenaarse flat, heeft deze hem de brief ter kopiëring meegegeven, met de bedoeling dat de drijfveer achter het heraldisch werk van Muschart eens bekend zou worden.
3. E.L. van Berg, 'In memoriam Rudolphe Theodore Muschart', *Gens Nostra* 11 (1956) 14.
4. [A.P.] van Schilfgaarde, 'In memoriam Rudolphe Theodore Muschart (1873-1955), eereid van ons Genootschap', *De Nederlandsche Leeuw* (hierna NL) 72 (1955) 362-363. (Vgl. ook een bericht betreffende zijn tachtigste verjaardag, NL 70 (1953) 257-258).
5. [A.R. Kleyn], 'Kwartierstaat van Rudolphe Theodore Muschart', *Gens Nostra* 8 (1953) 142-143. Ook verschenen in: N.A. Hamers e.a., *Bij ons in de familie. Genealogische en heraldische bloemlezing uit Gens Nostra 1945-1970* (Amsterdam [1979]) 112-113. R.T. Muschart werd op 30 april 1892 tot generaal-majoor der infanterie benoemd en op 4 mei 1896 tot luitenant-generaal.
6. Informatie over zijn carrière bij de marine is ontleend aan zijn stamboekinschrijving: Algemeen Rijksarchief (hierna ARA), Stamboeken officieren Koninklijke Marine na 1850 (2.12.06), nieuwe serie D1, stamboeknummer 1127. Vergelijk ook P.S. van 't Haaff en M.J.C. Klaassen, *Gedenboek honderd jarig bestaan der adelborsten-opleiding te Willemsoord 1854-1954* (Bussum [1954]) 164 nr. 1.083.
7. Zijn stamboekinschrijving maakt hier melding van. Volgens zijn overlijdensadvertentie zou Muschart drager geweest zijn van de gesp Atjeh 1901-1905. Dit kan niet juist zijn omdat hij in die periode niet in Indië was. Zie ook *De Nederlandse ridderorden 1900-1936* (Amsterdam 1937) 451, met zijn portret.
8. Centraal Bureau voor Genealogie (hierna CBG), familiearchief 5099 (Muschart), brieven d.d. 10 okt. 1903 en 29 nov. 1903.
9. Navraag bij HAL Investments B.V., de beheerder van het HAL Pensioenfonds, leverde geen nadere informatie op over Muschart. Het HAL Pensioenfonds begon in 1937. Van kantoorpersoneel van voor die tijd zijn geen gegevens bewaard gebleven (brief van A.C. Snelleman van HAL Investments te Rotterdam d.d. 1 aug. 2000).
10. Gemeentearchief Rotterdam, Archief Nederlandsch-Amerikaansche Stoomvaart-Maatschappij 'Holland-Amerika Lijn', collectie museum, inv.nr. 49, circulaire aan het personeel 1890-1927. Een circulaire d.d. 21 febr. 1905 kondigt de benoeming aan van Muschart als waarnemend inspecteur scheepszaken. Muschart parafeert een circulaire d.d. 7 april 1905 als waarnemend afdelingshoofd, de andere zeven afdelingen zijn dan

- vrachtzaken, passage, rekenkamer, boekhouding, machinedienst, provianddienst en magazijn-dienst. De afdelingen scheepszaken en machinezaken werden in 1906 (circulaire d.d. 1 juli 1906) samengevoegd tot 'technische dienst' en bleven als onderafdelingen hiervan bestaan. Als hoofdverantwoordelijke werd een hoofdinspecteur technische dienst aangesteld.
11. A.D. Wentholt, *Brug over den oceaan. Een eeuw geschiedenis van de Holland Amerika Lijn* (Rotterdam/Den Haag 1973) 120-152.
 12. Een beknopte inleiding in de geschiedenis van de NOT geeft de inleiding bij de archiefinventaris van deze instelling: *Inventaris van archieven van crisisinstellingen in verband met de Eerste Wereldoorlog over de periode 1914-1926* (ARA 2.06.079); 57 Nederlandse Overzee Trustmaatschappij, blz. 227-229. Tot het bezit aan onroerend goed van de NOT in Den Haag behoorde het pand Nassaulaan 18, het gebouw waar in 1945 het Centraal Bureau voor Genealogie gevestigd zou worden. Eind jaren dertig werd dit door de 'Stichting Archieven NOT' geschonken aan het Rijk.
 13. Het belangrijkste reglement waarmee Muschart werkte was het 'Reglement van politie voor de scheepvaart door de Koningshaven en op de Nieuwe Maas te Rotterdam' vastgesteld bij KB d.d. 25 maart 1879, *Staatsblad* 51.
 14. ARA, 3.07.07, Archieven van Rijkswaterstaat in de Directie Benedenrivieren (1822)1875-1980(1984), inv.nr. 2940.
 15. Het nu volgende over het ambt van rijkshavenmeester in het algemeen en de uitoefening hiervan door Muschart in het bijzonder is ontleend aan ARA, Archieven Rijkswaterstaat, inv.nr. 2965, manuscripten van J. van Dixhoorn, '25 Jaar Rijkshavendienst, 77 jaar rijkshavenmeesterschap te Rotterdam' (typoscript, Rotterdam 1956), P.J. Bozuwa, 'Van patrouillevaartuig tot nautisch beheer, 100 jaar rijkshavenmeester 1879-1979' (Rotterdam 1978) en J. Deurwaarder, 'Foto-overzicht van de patrouillevaartuigen' (Dordrecht 1984).
 16. ARA, Archieven Rijkswaterstaat, inv.nr. 2966, 'nominatieve staat rijkshavenpolitie', personeelsregister 1879-1936.
 17. ARA, Archieven Rijkswaterstaat, inv.nr. 2966, fol. 27. Ter vergelijking: de post van de Rotterdamse gemeentelijke havenmeester werd in 1927 (volgens een advertentie in hetzelfde inventarisnummer) na het vertrek van L.J.H. Willinge aangeboden tegen een vergoeding van f8.200 tot f10.000, exclusief emolumenten.
 18. Zie Van Dixhoorn, 'Rijkshavendienst'.
 19. ARA, Archieven Rijkswaterstaat, inv.nr. 2966, fol. 27.
 20. In dit verband kan ook nog vermeld worden dat het Scheepvaartmuseum te Amsterdam een manuscript van Muschart in zijn bezit heeft getiteld 'Namen en gegevens van en omtrent zeeofficieren in vroeger eeuwen; samengesteld door R.T. Muschart, 1954' (Bibliotheek, Cat. G. 68).
 21. CBG, familiearchief 5099, briefje aan Vorsterman van Oyen. Muscharts adres was in 1901: Binnen-Amstel 254 te Amsterdam.
 22. Vgl. voor de heraldische publicaties van zijn hand: J.C.C.F.M. van den Borne, *Bibliografie van de Nederlandse heraldiek* ('s-Gravenhage 1994).
 23. Dit wapen heeft Muschart later niet in zijn collectie opgenomen (rubriek 18 Ac).
 24. *Navorscher* 52 (1902) 327, 385, 502, 544.
 25. In de notariële overeenkomst d.d. 22 januari 1947, waarbij de collectie door Muschart aan het Centraal Bureau voor Genealogie werd verkocht, wordt gesproken over 'dertig quarto's met door hem getekende wapens van Nederlandsche families' (CBG, beheersdossier collectie Muschart). In 2000 waren hiervan in ieder geval nog 22 cahiers aanwezig in de collecties van het CBG (waarvan één bestaat uit een gedeeltelijk voltooide index op de cahiers). Zij hebben het formaat 20,9 x 16,7 cm en zijn voorzien van een harde kaft. Dat Muschart tot ongeveer 1913 aan de cahiers werkte kan opgemerkt worden uit de jongste literatuurvermeldingen. Uit dat jaar dateert zijn eerste cahier met genealogische en heraldische aantekeningen (afgesloten oktober 1913) waarin hij aantekent dat de wapens daaruit in

- juni 1914 'in mijne collectie' (d.i. zijn fichecollectie) zijn opgenomen.
26. Dit kunnen we afleiden uit het feit dat de eerste wapens uit een rubriek allemaal, van A tot Z geordend, in 'Rietstap' vermeld zijn. Daarna volgen wapens die Muschart elders gevonden heeft. Zie hiervoor bijvoorbeeld cahier 8 ('schildhoofden, vrijkwartieren, zoomen').
 27. In 1913 werd het woord 'heraldiek' in de naam van het genootschap vervangen door 'heraldisch'. In 1933 werd de naam van het genootschap gewijzigd in (de nog steeds gehanteerde naam) Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde.
 28. *NL 35 (1917) 151-152.*
 29. 'Rangschikking der kwartieren, wijziging in den stand der wapenfiguren en de purperkleur in geslachtswapens', *NL 36 (1918) 266-270.*
 30. Gemeentelijke Archiefdienst Amersfoort, manuscript met signatuur depot 2579 en als beschrijving: 'R.T. Muschart. 1915. Wapenbeschrijvingen betreffende zegels, hangende aan perkamenten, in het Gemeente-archief te Amersfoort aanwezig. 134 genummerde folio's/pagina's (1915). Handschrift. Wapentekeningen door de auteur betreffen voornamelijk Amersfoortse wapens; met uitgebreide genealogische gegevens'. Met dank aan Dr. A.C. Zeven die ons inzage gaf in het manuscript van een artikel dat hij dit jaar in het *Heraldisch Tijdschrift* publiceert onder de titel 'Muscharts wapenboek van Amersfoort'.
 31. 'Wie zoekt verder?', *NL 37 (1919) 292-293.*
 32. Zie voor een korte geschiedenis van de eerste halve eeuw van het bestaan van het genootschap [Th.R.] Valck Lucassen, 'Het vijftigjarig bestaan van het genootschap 1883-1933', *NL 51 (1933) 129-146.*
 33. Zie voor zijn biografie *Biografisch woordenboek van Nederland 1* (Den Haag 1979) 38-40.
 34. Zie voor de discussie rond de oprichting van het documentatiebureau *NL 35 (1917) 99-106, 153 en 36 (1918) 151-121, 170-173.*
 35. In 1945 werd op initiatief van Van Beresteyn de iconografische documentatie overgebracht naar het dat jaar opgerichte Centraal Bureau voor Genealogie. De iconografische afdeling van het CBG werd in 1955 ondergebracht bij de toen opgerichte Stichting Iconographisch Bureau. In 1995 werd deze stichting opgeheven en sindsdien maakt het bureau als 'Iconografisch Bureau' deel uit van de Stichting tot exploitatie van het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie. Zie voor de geschiedenis van de portret-iconografie in Nederland O.L. van der Aa, 'Feiten en konterfeitsels; Portret-iconografie in Nederland', *Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie 27 (1973) 30-43.*
 36. *NL 36 (1918) 297.*
 37. *NL 25 (1907) 65, 26 (1908) 128, 28 (1910) 64, 108-115 en 132-134.*
 38. *NL 37 (1919) 258.*
 39. Een corresponderend lid beantwoordde op zijn specifieke kennisterrein schriftelijke vragen van medeleden.
 40. Zie voor de samenwerking met het Algemeen Rijksarchief: Valck Lucassen, 'Vijftigjarig bestaan', 140-143.
 41. Bij het Centraal Bureau voor Genealogie zijn (in de collecties van het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde) drie dozen met correspondentie aan Muschart uit de jaren 1918-1924 aanwezig. De antwoorden heeft Muschart veelal in telegramstijl in de marge vermeld. Een enkele keer is een kopie van zijn uitgaande brief bewaard. Uit de laatste brieven blijkt dat Muschart eind 1924 gestart is met een eigen doorlopend nummeringssysteem. Omdat zijn bekendheid als heraldicus toenam zal het voor hem op den duur onmogelijk geweest zijn een onderscheid te maken tussen brieven die hem als medewerker van het documentatiebureau werden toegezonden of als privépersoon.
 42. Beide collecties van het genootschap zijn nog aanwezig en in beheer bij het Centraal Bureau voor Genealogie .
 43. Blijkens zijn persoonskaart vestigde Muschart zich per 8 maart 1930 in Arnhem aan de Parkstraat 31, zijn Arnhemse adressen waren daarna achtereenvolgend Eusebiusbinnensingel 6 (19 sept. 1935), Eusebiusbinnensingel 16 (9 jan.

- 1937), Apeldoornseweg 31 (25 okt. 1945) en Prümelaan 16 (25 jan. 1950).
44. Brief gedateerd maart 1930 te Arnhem (Parkstraat 31), in 1990 in het bezit van mevrouw M. Heupers-Nuij te Soest, kopie in bezit van R.J.F. van Drie.
 45. Van Schilfgaarde, 'In memoriam'.
 46. R.T. Muschart, *De 'Groep Gelderland' van het Kon. Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde. Haar ontstaan en haar geschiedenis* (Arnhem [1936]) 26 p. (gestencil), onder meer aanwezig in de bibliotheek van het CBG.
 47. Kornelia Clasina Willemijntje van Ark, geb. Heerde 9 juli 1904, † Arnhem 30 nov. 1969, dr. van Gerrit en Kornelia Willemijntje van Haselen. Blijkens haar persoonskaart vestigt zij zich 26 februari 1932 vanuit Heerde op het adres van Muschart, op 30 okt. 1933 gaat zij terug naar Heerde. Daarna woont zij nog enkele keren bij Muschart, tot zij 20 jan. 1937 voorgoed bij hem intrekt. Zij blijft na Muscharts overlijden tot haar dood in diens woning wonen.
 48. Brief in bezit van A.G. van der Steur.
 49. Een fiche uit zijn collectie getuigt hiervan (Lame-nius, 84i). Het fiche heeft wat waterschade opgelopen. Op de achterzijde hiervan tekent hij aan: 'Dit fiche is evenals mijne geheele collectie fiches gedeponerd geweest in het depôt van het Rijks-archief te Arnhem, gedurende de dagen dat in september 1944 in de onmiddellijke omgeving daarvan oorlogshandelingen hebben plaats gehad en de Engelsche valschermtroepen ook in dit depôt hebben gezeten. Vandaar vrij zeker deze beschadiging, mogelijk ten gevolge van lekkage'.
 50. Brief van Muschart aan Van Beresteyn d.d. 20 nov. 1947 (CBG, beheersdossier collectie Muschart).
 51. New York Genealogical and Biographical Society, Hoffman collection, box 1 file 4 (correspondance). Letters from R.T. Muschart to W.J. Hoffman, 1931-1948 (circa 100 folio's), brief d.d. 31 juli 1948 nr. 592. Met dank aan N. Plomp.
 52. Brief in bezit van A.G. van der Steur. Vanaf 1940 heeft Muschart de wapenbeschrijvingen verzorgd in de toen opnieuw gestarte 'histori-sche' reeks van *Nederland's Adelsboek*.
 53. Elisabeth [C.M.] Prins, 'R.T. Muschart, Arnhem Pays-Bas 1873 - 23 september - 1953', *Schweizer Archiv für Heraldik / Archivum Heraldicum* 67 (1953) 63-64.
 54. *Gens Nostra* 8 (1953) 135, met portret. Het erelid-maatschap werd verleend door de Algemene Vergadering op 16 mei 1953.
 55. Brief in bezit van A.G. van der Steur.
 56. De rouwkaart is in bezit van A.G. van der Steur en tevens aanwezig bij het CBG. Bij K.B. van 29 maart 1927 was hij benoemd tot officier in de Orde van Oranje-Nassau. De informatie over de Atjeh gesp is onjuist, zie noot 7.
 57. Volgens Prins, 'Muschart', 63-64.
 58. Een gedetailleerd overzicht van de inhoud van de cahiers, op basis van de inhoudsopgaven, is bij het CBG in voorbereiding. Een getypte index, die in het verleden door het CBG gemaakt is op de familienamen die in de cahiers voorkomen, is beschikbaar in de studiezaal van CBG.
 59. Een overzicht van de stand van zaken geeft Muschart in 1919 in *De Nederlandsche Leeuw* (NL 37 (1919) 292-293), op het moment dat hij rijks-havenmeester wordt. Hij deelde mee dat hij, in verband met zijn benoeming, minder tijd in archieven kon doorbrengen en vroeg anderen hem te helpen bij zijn documentatiewerk. Hij gaf daarbij een lijstje van de archieven en collecties die hij 'geheel' of 'gedeeltelijk' had bekeken op heraldische afbeeldingen. Deze aanduidingen dienen we niet te absoluut op te vatten, alleen al omdat Muschart zelf in later jaren een aantal lokaties die hij met 'geheel' doorzocht aanduidt, nog eens heeft bezocht.
 60. Brieven d.d. 16 maart en 7 december 1947, in bezit van A.G. van der Steur. Ten aanzien van Brabantse wapens merkt hij op 'Opmerkelijk echter is dat in Brabant en in het bijzonder de Westelijke helft daarvan, weinig familiewapens te vinden zijn, hetgeen ook door anderen die zich voor Brabantsche families interesseren, beaamd wordt.'
 61. J.B. Rietstap, *Handboek der wapenkunde* (1e druk Gouda 1857; tweede druk Den Haag 1875).

- Zo plaatste Muschart bij de natuurlijke wapenfiguren het 'plantenrijk' na 'insecten en kruipende dieren' en vóór 'gesternten/natuurverschijnse-len'. Zo hield hij de levende natuur bij elkaar.
62. De getypte alfabetische index wordt op dit moment in een database ingevoerd, zodat de onderzoeker deze in de toekomst via de computer kan raadplegen.
 63. Akte d.d. 22 jan. 1947 verleden voor notaris A.M. Brouwer te Utrecht. Volgens de akte bestaat de collectie uit de collectie fiches, 224 dictaatcahiers en 30 quarto's.
 64. Aldus het jaarverslag over 1955 van het CBG: *Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie* 10 (1956) 7.
 65. Eind 1924 begon Muschart met het nummeren van zijn brieven (zie noot 41). Uit 1927 dateert bijvoorbeeld brief nr. 541, uit 1928 nr. 662, uit 1935 nr. 4067, uit 1939 nr. 4697. Kennelijk begon hij ca. 1945 opnieuw met nr. 1, want uit 1946 dateert nr. '147 nieuw' en uit 1955 nr. 2549. Deze gegevens komen o.a. uit de ca. 115 brieven van Muschart aan de beroepsgenealoog J.J. van Mancius e.a., in bezit van A.G. van der Steur. Deze brieven maakten deel uit van de door hem overgenomen verzameling van het Genealogisch-heraldisch Bureau Gerard Halwasse. De brief uit 1955 is aanwezig bij het Centraal Bureau voor Genealogie (beheersdossier collectie Muschart).
 66. Zie noot 22.
 67. *Grafzerken in Gelderland. Steden*. Deel I (Arnhem 1940) 466 pagina's, in doorlopende paginerings- en met een index.
 68. In de collecties van het CBG (GHS 50C36) bevindt zich nog een manuscript in folioformaat van Muschart - gedateerd 1953 - met foutieve wapens in het *Armorial général* van J.B. Rietstap.
 69. De correspondentie van Muschart met Van Beresteyn, waarop de informatie over het Nederlands wapenboek gebaseerd is, bevindt zich in het beheersdossier van de collectie Muschart (Centraal Bureau voor Genealogie).
 70. CBG, beheersdossier collectie Muschart, brief d.d. 29 okt. 1946.
 71. Brief in bezit van A.G. van der Steur.
 72. CBG, beheersdossier collectie Muschart, brieven van Muschart aan Van Beresteyn d.d. 29 okt. 1946 (Van Beresteyn probeerde het manuscript in de overeenkomst met het CBG mee te nemen), Muschart aan Van Valkenburg d.d. 3 juli 1955 en Van Valkenburg aan Muschart d.d. 5 juli 1955.
 73. Vriendelijke mededeling van Robert A. Laing, MSc, PhD, oud-lid van de Heraldry Council en voorzitter van de Heraldry Society of South Africa (e-mail bericht d.d. 30 augustus 2000). Dr. Laing maakte gebruik van deze collectie: 'It consists of thousands of pages with tens of thousands of entries'.
 74. Iconografisch Bureau, nr. 63517.
 75. CBG, familiearchieven 5099. Het archiefmateriaal heeft voornamelijk betrekking op de militaire loopbaan van Muscharts vader.
 76. Vgl. *Mededelingen* CBG 15 (1971) nr. 2, p. 5 en nr. 4, p. 1; *Gens Nostra* 26 (1971) 294 en *Vexilla Nostra* 6 (1971) 116.
 77. CBG, collectie Muschart, 8m.
 78. *Nederland's Patriciaat* 78 (1994) 396; haar tweelingzus Sophia (1882-1976) trouwde enkele maanden na haar Dr. Frederik Hendrik Fentener van Vlissingen (1882-1962), eveneens directeur van de SHV.
 79. Hij was mogelijk een zoon van Caspar Gosewijn Muschart (Mushart), geboortig van Munster, 'pauwker' (paukenier) in het regiment cavalerie van generaal-majoor Grovestins, en Geertruida de Bell (ged. Maastricht 17 nov. 1690, dr. van Hendrik en Maria Peters), die op 25 maart 1712 te Maastricht in het huwelijk traden. Zij lieten op 21 maart 1723 te Maastricht (geref., Sint-Jan) een dochter Joanna Sibilla dopen. R.T. Muschart vermeldt in zijn collectie wapenbeschrijvingen op het fiche Muschart (21q), over de herkomst van de familie: 'De familie komt uit Duitschland, land van Keulen, was in de 17 eeuw te Eijgelshoven en de gehele 18 eeuw te Maastricht gevestigd'. Te Eijgelshoven zijn inderdaad sporen van een (rooms-katholieke) familie Muschart gevonden, waarin ook de voornaam Caspar voorkomt. Of en zo ja hoe er een familielatie be-

staat met de hier gepubliceerde familie is voornog niet vastgesteld.

80. Bij vonnis van de arrondissementsrechtbank Maastricht d.d. 17 juni 1842 werd de naam gewijzigd van Mouschart in Muschart. In België was dit voor zijn beide broers al geschied bij vonnis van de rechtbank van eerste aanleg te Tongeren d.d. 29 sept. 1835. Uit een certificaat van burgerschap van hun grootvader, uitgegeven door hoogschouten, burgemeesters, schepenen en gezwoeren raden van Maastricht d.d. 27 nov. 1768 bleek dat de naam zo gespeld diende te worden. *De*

Heraldieke Bibliotheek 3 (1874) 178.

81. Onwettig, Maria Agnes verklaarde aan de vroedvrouw, dat de hervormde Casparus Antonius Marschand de vader was.
82. De gegevens van dit gezin zijn onder andere gebaseerd op het dossier Muschart in de collectie Loeff (CBG).
83. ARA (en op microfiche bij het CBG). Stamboeken officieren K.N.I.L. 1830-1910. inv.nr. 411, fol. 64.
84. Volgens een ongedateerd krantenbericht in de collectie familieadvertenties van het CBG (Muschart, blad 2).

